

**BETÄNKANDE
AV UTREDNINGEN
OM NÄRINGSHJÄLP**

SOU

1977:22

Rp

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

**ARBETE MED
NÄRINGSHJÄLP**

**BETÄNKANDE
AV UTREDNINGEN
OM NÄRINGSHJÄLP**

SOU

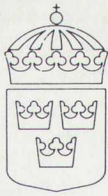
1977:22

Rp

**ARBETE MED
NÄRINGSHJÄLP**

52
5

Statens offentliga utredningar
1977:22
Arbetsmarknadsdepartementet

Arbete med näringshjälp

Betänkande av Utredningen om näringshjälp
Stockholm 1977

Omslag Håkan Lindström
ISBN 91-38-03459-X
ISSN 0375-250X
Gotab, Stockholm 1977

Statsrådet och chefen för arbetsmarknadsdepartementet

Genom beslut den 4 september 1975 bemyndigade regeringen chefen för arbetsmarknadsdepartementet att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att utreda frågor om näringshjälp m. m.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen f. d. förbundsordförande Ewald Jansson som sakkunnig. Samtidigt förordnades som experter till den sakkunnige ingenjör Erling Lundquist, Företagareföreningen i Värmlands län och dåvarande förste byråsekreteraren Finn Petré, arbetsmarknadsdepartementet.

Till sekreterare förordnades dåvarande förste byråsekreteraren Gunnar Rågfeldt.

Utredningen har avgett yttrande över betänkandet (SOU 1975:82) Organisation för skyddat arbete.

Under sitt arbete har utredningen inhämtat synpunkter på näringshjälpen som arbetsmarknadspolitiskt instrument vid överläggningar med representanter för följande organisationer: Handikappförbundens Centralkommitté, HCK, De Handikappades Riksförbund, DHR, Landsorganisationen i Sverige, LO, Tjänstemännens Centralorganisation, TCO och Lantbrukarnas Riksförbund, LRF.

Utredningen har vidare haft överläggningar med företrädare för arbetsmarknadsstyrelsen, länsarbetsnämnderna i Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län, lantbruksstyrelsen samt lantbruksnämnderna i Södermanlands, Jönköpings och Västerbottens län. I anslutning till överläggningarna har 43 personer som erhållit näringshjälp besökts.

Representanter för försäkringsföretaget Folksam har vid ett sammanträffande delgivit utredningen sin erfarenhet av näringshjälp i samband med företagets rehabiliteringsförsäkring.

I enlighet med vad som särskilt framhållits i utredningens direktiv har frågor om expertmedverkan vid utredningar i näringshjälpssärenden hos länsarbetsnämnderna diskuterats med statens industriverk, Företagareföreningarnas Förbund och Företagareföreningen i Kalmar län. Överläggningar har ägt rum med företagareföreningsutredningen om bl. a. företagareföreningarnas resurser för detta ändamål.

Utredningen får härmed efter slutfört uppdrag överlämna sitt betänkande.

Stockholm i maj 1977

Ewald Jansson

/Gunnar Rågfeldt

Innehåll

1	<i>Utredningsuppdraget</i>	7
2	<i>Sammanfattning</i>	9
3	<i>Näringshjälp som arbetsmarknadspolitiskt instrument</i>	11
3.1	Historik	11
3.2	Gällande bestämmelser	13
3.3	Bidrag till arbetshjälpmedel för handikappade	19
3.4	Särskilda föreskrifter i fråga om jordbruksrörelser	23
3.5	Sammanfattning	25
4	<i>Näringshjälpens nuvarande administration</i>	27
4.1	Handläggning inom arbetsmarknadsverket	27
4.2	Medverkan av företagareföreningar och andra expertorgan	28
5	<i>Utvärdering av näringshjälpen</i>	31
5.1	Arbetsmarknadsverkets uppföljning av verksamheten	31
5.2	Besök hos personer som erhållit näringshjälp	35
5.3	Enkät hos länsarbetsnämnderna	37
5.4	Överläggningar med andra intressenter	41
5.5	Småföretagens allmänna situation	42
5.6	Utredningens överväganden	43
6	<i>Utredningens förslag</i>	51
6.1	Ny utformning av näringshjälpen	51
6.2	Handläggning och administration	55
6.3	Personal- och utbildningsfrågor	59
6.4	Näringshjälp och jordbruksrörelser	59
6.5	Kostnadsberäkningar	61
	Bilaga 1 <i>Utredningens direktiv</i>	63
	Bilaga 2 <i>Tabeller</i>	67

1 Utredningsuppdraget

I direktiven till utredningen framhålls bl. a. att näringshjälp, som tidigare var ett samlat begrepp för skilda åtgärder, numera är en bidragsform som syftar till att ge ekonomiskt stöd åt handikappade m. fl. som inte kan beredas arbete genom andra lämpliga arbetsvårdande åtgärder men som har förmåga och kunnande att driva en mindre rörelse.

I utredningsdirektiven anförs vidare att antalet personer, som har beviljats näringshjälp, har minskat under senare år. Under budgetåret 1971/72 beviljades 767 personer näringshjälp samt under budgetåren 1972/73 och 1973/74 613 resp. 545 personer.

Bakom denna utveckling kan ligga flera orsaker. Strukturella förändringar i näringslivet och i samhället i förening med den allmänna kostnadsutvecklingen har lett till ökade krav vid rörelseetableringar av det slag det här gäller. Utbyggnaden under senare år av det arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet i övrigt torde också ha påverkat behovet av näringshjälp. Vid sidan av skilda former av bidrag till arbetshjälpmedel åt handikappade kan nämnas de ändrade bidragsvillkor för halvskyddad sysselsättning som gäller sedan den 1 juli 1972 och den utbyggnad av den halvskyddade sysselsättningen som har ägt rum sedan dess, inte minst genom anpassningsgruppernas arbete.

I betänkande (InU 1975:3) till 1975 års riksdag med anledning av motioner förklarade inrikesutskottet att en justering av näringshjälpens maximibelopp i och för sig kunde te sig motiverad med hänsyn till de prisförändringar som inträffat sedan bidragsbeloppet senast höjdes år 1970. Utskottet var emellertid inte berett att förorda en höjning av beloppet. Enligt utskottets mening borde näringshjälpsverksamheten allmänt utvärderas. En undersökning av näringshjälpen redovisades år 1965 av arbetsmarknadsutredningen i betänkandet (SOU 1965:9) Arbetsmarknadspolitik. Sedan dess har näringshjälpen byggts ut med vidgade lånemöjligheter. Utskottet fann det angeläget att få ett grepp om effekten av verksamheten som underlag för ett ställningstagande till stödets framtida dimensionering och fortsatta inriktning.

En översyn av näringshjälpen, innefattande en utvärdering av stödformen såsom den hittills har använts, bör nu komma till stånd.

Vid översynen bör, utöver vad inrikesutskottet har anfört, övervägas i vad mån den tidigare berörda utbyggnaden av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för personer med arbetshandikapp har påverkat behovet av näringshjälp som en särskild arbetsvårdsåtgärd. Samtliga former av bidrag till

arbetshjälpmedel åt handikappade står sålunda numera öppna för egna företagare och fria yrkesutövare.

På grundval av utvärderingens resultat bör den sakkunnige överväga dels huruvida näringshjälpen i sin nuvarande utformning och med nuvarande inriktning bör behållas som en särskild stödform inom arbetsmarknadspolitiken, dels i vilken form och utsträckning andra nu existerande stödåtgärder kan komma till användning. Den sakkunnige bör härvid särskilt studera samspelet mellan arbetsmarknadsverket och företagareföreningarna i ärenden rörande stöd till mindre företag och de möjligheter till fördjupad samverkan som här kan finnas.

Direktiven finns återgivna i sin helhet i bilaga 1.

2 Sammanfattning

Näringshjälp är en bland flera sysselsättningsskapande åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken. Den skiljer sig från andra former av arbetsförmedlingservice genom att stöd ges för start eller i vissa fall fortsatt drift av eget företag.

Näringshjälp kan lämnas till arbetshandikappade, medelålders och äldre arbetstagare, som inte kunnat få arbete på den reguljära arbetsmarknaden. För start av egen rörelse kan näringshjälp utgå med högst 15 000 kr. i form av bidrag eller räntefritt lån. Arbetshandikappade kan därutöver beviljas ett kompletterande räntebelagt lån om högst 30 000 kr. Näringshjälp kan under vissa förutsättningar beviljas arbetshandikappade också för fortsatt drift av egen rörelse.

Utredningen har till grund för sina överväganden och förslag om näringshjälps framtida ställning lagt en utvärdering av stödformen som den hittills har använts. Genom att anlita olika källor har utredningen sökt utröna inte bara omfattningen utan också effekten av näringshjälpen som inkomst- och sysselsättningskapande åtgärd inom och utanför den personkrets som stödet tillkommit för.

Utredningen har kunnat konstatera att näringshjälp kommer till användning för en grupp människor, för vilka andra möjligheter till försörjning eller delförsörjning prövats men inte visat sig tillämpliga. För många sådana personer blir – i avsaknad av alternativ – förtids- eller sjukpension den slutliga lösningen av deras försörjningsproblem. Därmed utesluts möjligheten att tillvarata en befintlig arbetsförmåga. De som bor i glesbygd är speciellt utsatta.

Trots en mängd olika och allt mer förfinade arbetsmarknadspolitiska medel finns det och kommer det enligt utredningens bedömning alltid att finnas ett antal människor, som på ett eller annat sätt inte passar in i mönstret på en arbetsplats. Näringshjälp kan i dessa fall vara en god möjlighet att lösa försörjningsproblemet.

Behovet av att vidga arbetsmöjligheterna för de konkurrenssvaga grupperna har under senare år framhållits från olika håll och med ökad kraft. Utredningen bedömer att detta rättmätiga krav förutsätter en långtgående satsning på selektiva, individuellt anpassade åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken.

Utbyggnaden under senare år av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för personer med arbetshandikapp har väckt förhoppningar om arbete inom grupper som tidigare funnit det vara meningslöst att ens efterfråga arbete.

Utredningen förutsätter att denna utbyggnad fortsätter.

Utredningen, som vägt fördelar och nackdelar hos näringshjälpen mot varandra, har slutligen stannat för att föreslå att näringshjälpen med en delvis ny utformning behålls som ett bland andra selektiva arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel. Näringshjälp är en stödform genom vilken arbetshandikappade kan få hjälp till sysselsättning och därmed inkomst. Antalet arbetshandikappade personer har visat en tendens att öka. Därmed ökar också behovet av selektiva sysselsättningsskapande medel i arbetsmarknadspolitiken. Antalet personer, för vilka näringshjälp visar sig vara en lämplig stödform, bedöms inte heller i framtiden bli särskilt stort. Utredningen anser ändå att stödet med en förändrad utformning väl försvarar en plats bland de sysselsättningskapande åtgärderna inom arbetsmarknadspolitiken.

Utredningen föreslår följande ändrade utformning av stödet.

- Näringshjälp skall kunna beviljas arbetshandikappad person för att starta verksamhet som egen företagare. Detta innebär att de nuvarande benämningarna för målgruppen ersättes med det enhetliga begreppet arbetshandikappade.
- Näringshjälp föreslås därvid utgå i form av ett näringshjälpplån om högst 100 000 kr. Lånet bör vara utformat som ett partiellt avskrivningslån med amorterings- och räntefrihet under de tre första åren. Under vart och ett av dessa år görs en avskrivning med en tiondel av lånet. Är lånet 100 000 kr. återstår efter avskrivning 70 000 kr. att amortera under sju år. Till detta kommer inbetalning av räntor under motsvarande tid.
- Företagareföreningarna föreslås medverka på ett mer omfattande sätt än för närvarande. Utöver den företagsekonomiska utredningen skall föreningarna efter länsarbetsnämndens beslut om näringshjälp utanordna beviljade lån. Även rådgivning och uppföljning skall ingå i föreningarnas utökade medverkan i näringshjälpen. Ökad vikt bör läggas vid utbildning och fortbildning av näringshjälpstagarna.
- Den nuvarande möjligheten till stöd för fortsatt drift försvinner med den föreslagna utformningen av näringshjälpplånet. I stället föreslås att anstånd med amortering i särskilda fall skall kunna lämnas, om företaget efter de tre första åren hamnar i akuta svårigheter.
- Vid länsarbetsnämnderna bör en särskilt utsedd tjänsteman ansvara för näringshjälpfrågorna i respektive län. Utbildning med inriktning speciellt på handläggning av näringshjälpärenden bör anordnas även i fortsättningen.

Antalet näringshjälpplån uppskattas till 300 per år. Med ett genomsnittsbelopp på 60 000 kr. blir medelsbehovet 18 mkr. Företagareföreningarnas utökade medverkan vid handläggning av näringshjälpen beräknas kosta ca 1,5 mkr. för expertutredningar, årlig uppföljning och bokföringshjälp.

Det totala årliga medelsbehovet för näringshjälpen skulle sålunda komma att uppgå till 19,5 mkr. Vid denna kostnadsberäkning har hänsyn inte tagits till att medel i form av amorteringar och räntor efter hand återgår till staten.

3 Näringshjälp som arbetsmarknadspolitiskt instrument

3.1 Historik

Näringshjälp har beviljats handikappade alltsedan början av år 1915. Till pensionsstyrelsens föfogande ställdes då 200 000 kr. för åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet. Vissa bestämmelser utfärdades därvid för användandet av medlen. Pensionsstyrelsen meddelade i slutet av året att en viss mindre del av de anslagna medlen hade använts till anskaffande av arbetsmaskiner och verktyg åt vanföra eller sjuka personer. I allmänhet krävdes att vederbörande skulle ha erhållit en fullständig och effektiv utbildning i sitt yrke. I övervägande antalet fall där bidrag till arbetsmaskiner beviljades erhöll sökanden även yrkesutbildning med bidrag genom pensionsstyrelsens försorg.

Verksamheten kom med tiden att avse betydligt mer skiftande områden än de ursprungliga, och kravet på utbildning tillämpades väl inte allför strängt. Pensionsstyrelsen var angelägen om att vid handläggning av ärendena söka åstadkomma en så smidig anpassning som möjligt till förhållandena i det enskilda fallet. Bidraget avsåg främst att vara en hjälp för start av självständig verksamhet. Endast i undantagsfall kunde hjälp för att erhålla en ny maskin i stället för en redan utsliten påräknas.

Maximibidraget fastställdes år 1939 till 1 000 kr. och höjdes år 1947 till 5 000 kr. Om så befanns lämpligt kunde stödet utlämnas helt eller delvis som lån. Handikappade erhöll 3/4 av kostnaden för maskiner och verktyg från pensionsstyrelsen och Svenska vanföreanstaltens centralkommitté. För den resterande delen svarade sökanden själv, anhöriga eller kommunen.

Här bör dock framhållas att behovet var betydligt större än pensionsstyrelsens och centralkommitténs anslag till maskin- och verktygsutrustning. De angivna maximibeloppen måste därför inte sällan minskas. För budgetåret 1946/47 var anslaget 15 000 kr. och för 1948/49 75 000 kr. Under de tre åren 1945-47 beviljades bidrag till maskinutrustning i 176 fall. Cirka 60 % av personerna som beviljades bidrag var skomakare eller sömmerskor. I 81 % av fallen uppgick bidraget till högst 250 kr. Fr. o. m. den 1 juli 1947 var högsta bidragsbeloppet enligt bestämmelserna 5 000 kr. På grund av det stora antalet sökande och den begränsade anslagssumman blev emellertid högsta bidragsbeloppet i praktiken 3 750 kr.

Kommittén för partiellt arbetsföra föreslog i sitt betänkande V (SOU 1948:54) Särskilda åtgärder för partiellt arbetsföras sysselsättande m. m. att pensionsstyrelsens yrkesutbildande verksamhet liksom verksamheten för

att anskaffa maskin- och verktygsutrustning åt handikappade i huvudsak successivt skulle avvecklas. Kommittén föreslog vidare att då gällande bestämmelser för bidrag till näringshjälp samtidigt skulle bli föremål för revision. Härvid borde det ankomma på arbetsvårdsmyndigheterna att pröva såväl det ekonomiska som det reella behovet av näringshjälp.

Kommitténs förslag innebar dock att pensionsstyrelsens verksamhet för anskaffande av maskin- och verktygsutrustning åt partiellt arbetsföra skulle bibehållas till viss del under en övergångstid. Det ansågs rimligt att styrelsen gavs möjlighet att utrusta och lämna näringshjälp till de utbildningsfall som styrelsen hade under tillsyn i samband med sin invaliditetsförebyggande verksamhet. Även denna del av pensionsstyrelsens verksamhet skulle enligt kommitténs förslag överflyttas till arbetsmarknadsstyrelsen och samordnas med den verksamhet av motsvarande slag som styrelsen bedrev. Avvecklingen av pensionsstyrelsens verksamhet skulle dock komma att ske successivt, allteftersom arbetsmarknadsstyrelsens resurser ökades.

I 1962 års statsverksproposition föreslogs att verksamheten med näringshjälp fr. o. m. den 1 juli 1962 i sin helhet skulle skötas av arbetsmarknadsstyrelsen, vilket riksdagen även beslutade.

Näringshjälpen hade så länge den var knuten till pensionsstyrelsens invaliditetsförebyggande verksamhet en blygsam omfattning. Det gällde både i fråga om stödet i det enskilda fallet och antalet handikappade som erhöll näringshjälp. Maximibeloppet kompletterades med bidrag från kommuner, landsting, organisationer eller den sökande själv. Mestadels uppgick det statliga bidraget till mindre än 75 % av den totala kostnaden för etableringen. Då arbetsmarknadsstyrelsen övertog verksamheten uppgick maximibidraget till 5 000 kr.

Följande höjningar av bidragsbeloppet har företagits därefter.

<i>Belopp kr.</i>	<i>Fr. o. m. budgetåret</i>
10 000	1963/64
12 000	1966/67
15 000	1970/71

Den 1 juli 1966 infördes en bestämmelse om att förnyad näringshjälp under vissa förutsättningar kunde lämnas handikappade företagare som startat sin rörelse med stöd av näringshjälp. Sedan den 1 juli 1968 kan näringshjälp utgå för fortsatt drift av rörelse utan att näringshjälp beviljats i samband med starten.

Den 1 juli 1966 infördes också en möjlighet att som komplement till näringshjälp bevilja handikappade ett räntebelagt lån om högst 12 000 kr. till start av kioskrörelse. Maximibeloppet för det räntebelagda lånet höjdes den 1 juli 1968 till 15 000 kr. och två år senare till 30 000 kr. I samband med höjningen år 1968 togs begränsningen till enbart kioskrörelse bort.

Anslaget som för budgetåret 1947/48 uppgick till 35 000 kr. ökades successivt och höjdes till 1 milj. kr. för budgetåret 1958/59, 3,5 milj. kr. 1962/63, 10 milj. kr. 1965/66 och 15,5 milj. kr. 1972/73. För budgetåret 1976/77 har anvisats 9,5 milj. kr. Av tabell 3.1 framgår näringshjälpens utveckling och omfattning.

Tabell 3.1 Näringshjälpens utveckling

Budgetår	Anslag, tkr	Beviljade bidrag och lån, tkr	Antal bifallna ärenden
1961/62	2 300 ^a	383	<i>b</i>
1962/63	3 500 ^a	3 179 ^a	<i>b</i>
1963/64	7 300 ^a	7 275 ^a	<i>b</i>
1964/65	10 000 ^a	2 823	743
1965/66	10 000 ^a	4 064	524
1966/67	8 000	4 743	478
1967/68	12 000	6 364	655
1968/69	12 000	7 464	683
1969/70	12 000	7 591	680
1970/71	12 000	8 828	587
1971/72	12 000	11 269	767
1972/73	15 000	9 606	613
1973/74	15 500	9 666	545
1974/75	15 500	7 112	409
1975/76	15 500	7 809	425
1976/77	9 500		

^a Inklusivt bidrag till motorfordon.

^b Uppgift saknas.

Från flertalet landsting och många primärkommuner har bidrag utgått med varierande belopp som komplement till näringshjälpen. Under tidigare år har bidrag ofta utgått från båda, vanligtvis med lika stora belopp. Bidragsgivningen har dock minskat med tiden. Många landsting och primärkommuner har nästan eller helt upphört med stödet.

I vissa fall har kompletterande bidrag kunnat utgå från Folksamshabiliteringsförsäkring. Den tillkom år 1955 och omfattade nästan samtliga LO-anslutna fackförbunds då omkring 1,5 milj. medlemmar. Ersättning utgår som ett tillskott till vad som genom samhälleliga organ ges för rehabilitering och för återgång till yrkesverksamhet. Högsta ersättningsbelopp var från början 5 000 kr. Det höjdes år 1974 till 7 000 kr.

3.2 Gällande bestämmelser

Bestämmelser om näringshjälp har meddelats i arbetsmarknadskungörelsens 57, 59 och 61 §§ (SFS 1966:368; omtryckt 1976:269). Särskilda föreskrifter återfinns i gällande regleringsbrev. Arbetsmarknadsstyrelsen har i AMS-handbokens del I under avsnitt 08.40 och i del 2 under avsnitt 23.20.30 givit närmare föreskrifter och anvisningar till länsarbetsnämnderna för handläggning av näringshjälpsärenden.

Stödets utformning

Näringshjälp utgör bidrag eller lån för

- anskaffning av arbetsmaskin eller verktyg eller till annan kostnad för att börja verksamhet som egen företagare

- ersättning av arbetsmaskin eller verktyg eller till annan kostnad för att fortsätta verksamhet som egen företagare

Till kostnader för att börja verksamhet som egen företagare utgår

- näringshjälp i form av bidrag eller räntefritt lån
- kompletterande räntebelagt lån

Till kostnader för att fortsätta verksamhet som egen företagare utgår

- näringshjälp i form av bidrag eller räntefritt lån

Näringshjälp utgår med högst 15 000 kr. som bidrag eller räntefritt lån. Som regel skall bidrag utgå. Om nettoavkastningen beräknas bli relativt hög kan stödet lämnas i form av räntefritt lån.

Räntebelagt lån utöver näringshjälp utgår vid start av eget företag med högst 30 000 kr. På sådant lån utgår ränta från utbetalningsdagen med tre procent över gällande diskonto.

Lån (räntefritt och räntebelagt) skall återbetalas genom regelbundna avbetalningar inom viss tid, högst tio år, från dagen för utbetalningen.

Villkor för näringshjälp

Näringshjälp för att *börja verksamhet* som egen företagare kan utgå till *arbetshandikappad, medelålders* eller *äldre arbetstagare* som inte kan få lämpligt arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Arbetshandikappad, som börjar verksamhet som egen företagare för vilken kreditstöd inte kan utgå enligt kungörelsen¹ om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri, kan – om särskilda skäl föreligger – utöver näringshjälp få räntebelagt lån.

Näringshjälp för att *fortsätta verksamhet* som egen företagare kan utgå till *arbetshandikappad*, om synnerliga skäl föreligger och den fortsatta verksamheten med sådan hjälp kan antas bli lönsam och ge goda försörjningsmöjligheter. Näringshjälp kan härvid utgå oavsett om näringshjälp beviljats i samband med starten eller inte. Synnerliga skäl kan anses föreligga då sökanden t. ex. förelagts att göra kostnadskrävande ny-, till- eller ombyggnad av lokaler eller att flytta verksamheten till annan lokal eller – på grund av ändrad stadsplan, föreskrift av hälsovårdsnämnd, byggnadsnämnd, yrkesinspektion, annan myndighets påbud e. d. – ålagts vidta sådan åtgärd, som sökanden rimligtvis inte kunnat förutse. Nyinriktning eller omläggning av verksamheten på grund av strukturförändringar kan också utgöra synnerliga skäl liksom behov av nyanskaftning och komplettering av maskiner, arbetsredskap och verktyg för rationalisering och underlättande av arbetsprocess m. m.

I betänkandet används begreppet arbetshandikappad enligt arbetsmarknadsstyrelsens anvisningar med nedan angivna lydelse:

Den som på grund av ett fysiskt, psykiskt, intellektuellt eller socialt handikapp har eller väntas få svårigheter att erhålla eller behålla ett förvärvsarbete bör alltså i egenskap av "arbetshandikappad sökande" kunna få tillgång till sådana särskilda bidrag och stödåtgärder som är förbehållna personer med handikapp.

¹ SFS 1960:372; omtryckt 1973:550, ändrad senast 1976:162.

Ett visst handikapp behöver inte i och för sig utgöra något hinder i en viss arbetsituation. Konstaterandet att ett arbetshandikapp föreligger måste göras genom bedömning av en viss arbetssökandes utsikter på en viss bestämd arbetsmarknad och i relation till en viss arbetsuppgift.

Ett arbetshandikapp är heller inte något statistiskt förhållande. Det är beroende av den tidpunkt då bedömningen sker. De sjukdomar, skador eller störningar som förorsakat en funktionsnedsättning kan avklinga eller genomgå motsatt utveckling och förvärras.

Olika rehabiliterande insatser i form av träning eller utbildning kan motverka en viss nedsättning i funktionsförmågan. Hjälpmedel eller anordningar av olika slag kan kompensera ett handikapp så att det inte längre har betydelse i en viss arbetsituation.

När arbetsförmedlingen har att ta ställning till om en viss sökande är att betrakta som arbetshandikappad skall alltså personens arbetsförmåga, tillgängliga arbetstillfällen och tidpunkten för bedömningen beaktas.

Nedanstående tablå visar översiktligt vilka grupper av personer som kan beviljas bidrag och kompletterande lån.

Grupp av arbetstagare	Ändamål			
	Start av rörelse		Fortsatt drift av rörelse	
	Bidrag	Lån	Bidrag	Lån
Arbetshandikappad	X	X	X	-
Medelålders	X	-	-	-
Äldre	X	-	-	-

Näringshjälp för att fortsätta verksamhet som egen företagare får inte beviljas för jordbruksrörelse (jfr 3.4).

För att näringshjälp skall beviljas utländsk medborgare krävs att vederbörande bedöms vara eller komma att bli stadigvarande bosatt i landet samt har erhållit arbetstillstånd eller blivit undantagna från denna skyldighet.

Personliga och ekonomiska förutsättningar m. m.

Beslut i ärenden om näringshjälp skall i varje enskilt fall föregås av omsorgsfull utredning av den sökandes förutsättningar att framgångsrikt driva den planerade verksamheten. Av utredningen skall klart framgå sökandens möjligheter att på längre sikt trygga sin försörjning.

Utredning om näringshjälp för att börja verksamhet som egen företagare skall bl. a. omfatta en undersökning av

- möjligheter att genom andra arbetsvårdande åtgärder bereda den sökande arbete på den reguljära arbetsmarknaden
- behörighet att få näringshjälp
- förutsättningar att driva den tilltänkta verksamheten med hänsyn till handikapp, personliga egenskaper och yrkeskvalifikationer
- ekonomiska och andra förutsättningar för verksamheten så att garantier så långt möjligt finns för att syftet med näringshjälpen skall uppnås

- ergonomiska och andra faktorer för att lokalernas utformning, inredning och utrustning på tillfredsställande sätt skall kunna anpassas till handikappet

För att bedöma lämpligheten av den tilltänkta verksamheten med hänsyn till handikappet skall samråd ske med länsarbetsnämndens förtroendeläkare, i förekommande fall efter utlåtande från behandlingsläkaren.

Erfarenheten har visat att personer som söker näringshjälp till egen rörelse ofta har otillräcklig utbildning för att tillfredsställande kunna driva rörelsen. Med hänsyn härtill skall frågan om utbildning för den aktuella verksamheten någa beaktas.

Den ekonomiska utredningen skall omfatta

- en översiktlig sammanställning av samtliga beräknade investeringskostnader vari även tillräckligt stort rörelsekapital skall inräknas
- en finansieringsplan varav skall framgå sökandens möjligheter till egen ekonomisk insats, i förekommande fall bidrag från kommun, landsting, försäkringsinrättning eller liknande samt erforderlig näringshjälp och eventuellt lån
- en lönsamhetskalkyl av vilken skall framgå beräknade intäkter, kostnader och rörelseöverskott för de närmast följande åren

Av synnerlig vikt är att sökandens ekonomiska förhållanden kartläggs i samband med utredningen. En hårt skuldbelastad sökande kan sedan han fått näringshjälp ansättas av sina borgenärer och genom utmätning frånhändas sina tillgångar. Av utredningen skall klart framgå om sökanden tidigare försatts i konkurs. En avslutad konkurs behöver inte betyda att sökanden i varje fall är fri från sina skulder. Först sedan alla fordringsägare fått betalt eller uppgörelse träffats i särskild ordning är de berörda riskerna undanröjda. Vid tveksamhet bör ytterligare upplysningar inhämtas från vederbörande konkursdomare.

Expertmedverkan

För att utredningen skall bli så tillförlitlig som möjligt när det gäller lönsamhet, investeringskostnader, finansiering m. m. skall som regel företags-ekonomisk expertis anlitas. Härvid bör i första hand företagareföreningarnas, lantbruksnämndernas och kreditinstitutens medverkan utverkas. Även annan expertis med kännedom om den aktuella branschen, de lokala förhållandena m. m. kan utnyttjas.

Länsarbetsnämnden bör medverka till att den som beviljas näringshjälp får utbildning i bokföring eller att företaget får tillgång till bokföringsexpertis.

Sedan verksamheten påbörjats skall länsarbetsnämnden eller anlita expert följa företagets utveckling under en erforderlig övergångsperiod. I samband med att den företagsekonomiska utredningen avslutas bör överenskommelse träffas med sökanden att till expert, som fått uppdraget att utöva tillsyn över verksamheten, skall lämnas uppgift om företagets avkastning, resultat och ekonomiska ställning kvartals- eller halvårsvis under en tid av ett till två år.

Behovsprövning

Behovet av näringshjälp skall prövas med skälig hänsyn till sökandens förmögenhet, inkomst och förmåga att själv kunna investera medel i verksamheten.

Övrigt

Investeringskostnaderna vid start av eget företag är ofta så stora att näringshjälpen även då maximalt bidrag utgår måste kompletteras med räntebelagt lån från annat håll. Med hänsyn till de i allmänhet knappa resurserna i initialskedet bör näringshjälp som regel ges i form av bidrag. Räntefritt lån kan komma ifråga om nettoavkastningen beräknas bli relativt hög.

Kommunernas medverkan i näringshjälpsärenden bör eftersträvas.

Vid övertagande av en rörelse är det av stor vikt att innehållet i det skriftliga avtalet mellan säljare och köpare noga granskas innan länsarbetsnämnden går till beslut.

Reverser

Innan beviljat bidrag eller lån utbetalas skall mottagaren underteckna en revers, vari vederbörande förbinder sig att inte utan länsarbetsnämndens skriftliga medgivande avhända sig det objekt (t. ex. till verksamheten hörande maskinutrustning) vartill bidraget eller lånet utgått. Reversen skall gälla i tio år för bidrag och högst tio år för lån. Reversen innebär vidare att länsarbetsnämnden helt eller delvis kan återkräva det lämnade bidraget eller säga upp lånet till omedelbar betalning, om de i reversen angivna förpliktelserna åsidosätts.

I de fall sökanden är gift krävs i allmänhet makes underskrift av borgensåtagande i reversen. Båda makarna skall således ta del av och underteckna reserven. Om särskilda skäl föreligger kan länsarbetsnämnden besluta att kravet på makes borgensåtagande efterges.

Egendom som förvärvats med bidrag eller lån skall vara betryggande försäkrad.

Beskattning

Enligt anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen och 2 § förordningen om statlig inkomstskatt utgör statsbidrag, som utgår till näringsidkare för hans näringsverksamhet, inte skattepliktig inkomst om bidraget används för att bestrida kostnader för vilka rätt till avdrag inte föreligger vid taxeringen, vare sig direkt såsom kostnad eller i form av årliga värdeminskingsavdrag.

Om bidraget utgår till att bestrida kostnad som är på en gång avdragsgill vid taxeringen, utgör bidraget skattepliktig intäkt. Avdrag medges för alla omkostnader för intäkternas förvärvande och bibehållande.

Då bidrag används till bestridande av kostnader som är avdragsgilla i form av årliga värdeminskingsavdrag, skall avskrivningsunderlaget för tillgången minskas med näringshjälpens belopp. Redovisningen härav skall ske öppet i deklarationen. Detta gäller då bidraget används exempelvis till

anskaffning av maskiner, andra inventarier eller bil som skall nyttjas i rörelsen.

Bidrag som används till anskaffning av omsättningstillgångar utgör skattepliktig intäkt men vid tillämpning av lagervärderingsreglerna enligt anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen skall den del av lagret för vilken anskaffningskostnaden täckts av bidraget inte medräknas vid värdesättningen av tillgången. Även här skall redovisningen ske öppet i deklarationen.

Arbetsmarknadsverket har inte skyldighet att utan anmodan avlämna kontrolluppgift för person som fått näringshjälp.

Utmätningfrihet

I utsökningslagen stadgas att arbetsredskap och annan utrustning som fordras för gäldenärs förvärvsverksamhet eller yrkesutbildning skall undantas till skäligt värde från utmätning. Om gäldenären har familj, bestäms vad som får undantas från utmätning med skälig hänsyn till vad familjen brukar eller behöver. Dessutom skall beaktas om gäldenären eller någon som tillhör hans familj lider av lyte eller allvarlig sjukdom.

I 66 § utsökningslagen stadgas förbud mot utmätning av medel, som för särskilt angivet ändamål anvisats gäldenären av bl. a. staten, om det strider mot det angivna ändamålet. Enligt motiven till 66 § avses förbudet omfatta både medel som innestår hos den som anvisat dem och medel som har utbetalats till gäldenären. Vidare sägs i motiven att det krävs att det kan visas att medlen verkligen härrör från den angivna källan för att utmätning av medel som innehas av gäldenären inte skall kunna ske. Medlen bör därför hållas avskilda från gäldenärens övriga tillgångar, t. ex. på särskild bankräkning.

Uppföljning

När näringshjälp har utgått är det angeläget att länsarbetsnämnden särskilt under den första tiden uppmärksamt följer utvecklingen och, om så erfordras, i tid sätter in lämpliga åtgärder.

Person som har beviljats näringshjälp skall varje år under reversensens giltighetstid före mars månads utgång avge rapport till länsarbetsnämnden å särskilt uppgiftsformulär. Länsarbetsnämnden skall sedan före maj månads utgång sända en sammanställning av rapporterna till arbetsmarknadsstyrelsen.

Vid denna uppföljning skall länsarbetsnämnden särskilt beakta att

- riktiga uppgifter har lämnats av bidrags- eller låntagaren vid ärendets behandling
- mottaget belopp används till det ändamål för vilket bidrag eller lån beviljats
- bidrags- eller låntagaren inte utan länsarbetsnämndens skriftliga medgivande avhänder sig det objekt vartill bidrag eller lån lämnats
- sådana ändrade förhållanden inte har inträffat att bidrags- eller låntagaren med hänsyn till syftet med bidraget eller lånet uppenbarligen inte bör åtnjuta det.

Återkrav

Om bidrags- eller låntagaren under reversens giltighetstid (högst 10 år) inte iakttar angivna förpliktelser och förbehåll eller avlider före giltighetstidens utgång, skall länsarbetsnämnden återkräva bidraget eller säga upp lånet till omedelbar betalning.

Återkravsärenden handläggs av länsarbetsnämnderna. Först fastställs återbetalningsskyldigheten och återbetalningspliktigt belopp. Vid beräkning av beloppet får utbetalat bidragsbelopp minskas med högst en tiondel för varje helt år som förflutit sedan hjälpen beviljades. Därefter sker bevakning av nämndens fordran för återstående belopp. Häri ingår att eventuell amorteringsplan skall fastställas eller ändras. Om förutsättningar för indrivning saknas, föreslår länsarbetsnämnden hos arbetsmarknadsstyrelsen att fordran avskrivs. Arbetsmarknadsstyrelsen har enligt avskrivningskungörelsen bemyndigande att avskriva bidrag och enligt regleringsbrev lån, som inte överstiger 10 000 kr. Beslut om avskrivning av bidrag över 10 000 kr. fattas av kammarkollegiet medan beslut om avskrivning av lån över 10 000 kr. fattas av regeringen.

Länsarbetsnämnden skall i erforderlig omfattning bevaka statens fordran. Handlingsreglerna för bevakning av statens rätt vid återkrav skall givetvis tillämpas med beaktande av att ifrågavarande grupp av bidragstagare, inte minst ekonomiskt, är mycket känslig. Krav måste formellt sett alltid framställas. Fråga om avskrivning kan inte upptas till prövning om krav inte först framställts i behörig ordning. En bedömning av vederbörandes situation bör dock omedelbart göras för att åtgärderna skall kunna begränsas till vad som kan anses rimligt i det enskilda fallet. Det kan t. ex. inte vara ur statens synpunkt önskvärt att gentemot en bidragstagare, som efter något år inte uppfyller de förpliktelser och förbehåll som finns angivna i reversen, framställa annat än formellt krav om bidragstagaren saknar tillgångar och kanske i fortsättningen också helt saknar andra möjligheter för sin försörjning än pension eller socialhjälp. Då ett sådant ärende föreslås till avskrivning skall en noggrann beskrivning lämnas av vederbörandes situation, för att det inte senare skall kunna dras i tvivelsmål att avskrivningsbeslutet varit berättigat.

3.3 Bidrag till arbetshjälpmedel för handikappade

Arbetshjälpmedel för handikappade är en gemensam benämning för vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder som syftar till att möjliggöra för arbetshandikappade att försörja sig genom eget arbete. Åtgärderna avser inte sådana anordningar eller hjälpmedel som tillhör normal utrustning för det aktuella arbetet. En del av de stödåtgärder eller bidragsformer som innefattas i anslagsbenämningen arbetshjälpmedel åt handikappade har vuxit fram ur näringshjälpen. Denna utgör numera enbart kapitalstöd till egen rörelse.

Bidrag kan utgå för arbetsbiträde, särskilda anordningar på arbetsplatsen, speciella arbetstekniska hjälpmedel samt för motorfordon. Samtliga här aktuella bidragsformer har efter hand blivit tillgängliga också för egna företagare och fria yrkesutövare. Detta innebär att näringshjälpen numera kan kompletteras med bidrag till ändringar av arbetsplats och maskinutrustning eller

till personliga hjälpmedel i arbetet, som behövs för att kompensera ett handikapp.

De bestämmelser som reglerar bidrag till arbetshjälpmedel för handikappade återfinns i arbetsmarknadskungörelsens 58, 60 och 62–70 §§. Tillämpningsföreskrifter finns i AMS-handbokens del I under avsnittet 08.30 och del II under avsnittet 23.20.20.

Bidrag till motorfordon för handikappade

Bidragsformen syftar till att göra det möjligt för den handikappade att förflytta sig mellan bostaden och arbetsplatsen eller utbildningsstället och därigenom få sin utkomst av arbete eller förvärva yrkesutbildning.

Bidrag till arbetsbiträde

Bidrag kan utgå för att kompensera arbetsgivare för de merkostnader som uppstår vid anställning av personer som på grund av sitt handikapp behöver fortlöpande hjälp med vissa moment i arbetet. Bidrag till arbetsbiträde gör det i många fall möjligt för arbetshandikappade att med hjälp av biträde utföra i stort sett normala arbetsinsatser.

Bidrag till särskilda anordningar på arbetsplatsen

Särskilda anordningar på arbetsplatsen är sådana anordningar som anpassar arbetet till en arbetshandikappad persons förutsättningar och därigenom möjliggör eller väsentligt underlättar för denne att utföra ett arbete. Särskilda anordningar blir arbetsgivarens egendom och följer inte den handikappade vid byte av anställning. Särskilda anordningar avser ändringar av en enskild arbetsplats eller ändringar inom arbetslokaler, av entréer och av interna kommunikationsleder, som behövs för att den handikappade skall kunna komma till och från sin arbetsplats. Särskilda anordningar avser däremot inte en anordning som tillhör normal utrustning för det aktuella arbetet. För exempelvis lantbrukare får detta bli en bedömning från fall till fall, där man beroende på rörelsens storlek, inriktning etc. får avgöra vad som är att betrakta som normal utrustning. Vid behov kan lantbruksnämnden anlitas.

Bidrag kan, i samband med nybyggnad av arbetslokaler, inte lämnas till sådan anpassning av lokalerna som avses i tillämpningsföreskrifterna i Svensk byggnorm (SBN 1975) till 42 a § byggnadsstadgan (SFS 1959:612, senast ändrad 1976:678) eller för åtgärder som arbetsgivare är skyldig att vidta enligt arbetarskyddslagen (SFS 1949:1, omtryckt 1973:834, senast ändrad 1976:583). Bidrag utgår heller inte för åtgärder som ingår i arbetsgivarens normala rationaliseringsverksamhet.

Om anordningen saknar värde för annan arbetstagare än den arbetshandikappade som skall använda den, utgår bidrag för hela den faktiska kostnaden. Om anordningen har ett värde också för annan arbetstagare än den arbetshandikappade utgår bidrag med mellan 50 och 100 % av den faktiska kostnaden för anskaffning och installation. Bidraget får dock i inget fall överstiga 20 000 kr. per person.

Om ansökan avser särskilda anordningar till arbetshandikappad jordbrukare, som är egen företagare, skall utredaren genom kontakt med lantbruksnämnden förvissa sig om att rationaliseringsstöd inte tidigare har utgått för samma ändamål. Handikappad jordbrukare, som är egen företagare, kan beviljas bidrag till särskilda anordningar – exempelvis rörmjölkningsanläggning, hissanordningar etc. – även om lantbruksnämnden med hänsyn till rationaliseringskungörelsernas bestämmelser inte kan bevilja stöd enligt dessa.

Bidragsgivningen till särskilda anordningar på arbetsplatsen för budgetåren 1971/72–1975/76 framgår av tabell 3.2.

Tabell 3.2 Bidrag till särskilda anordningar på arbetsplatsen budgetåren 1971/72–1975/76

Budgetår	Antal bidrag	Därav jordbrukare	Bidragsbelopp, tkr	Varav till jordbr., tkr
1971/72	60	–	320	–
1972/73	192	37	1 824	367
1973/74	240	18	1 400	190
1974/75	261	31	2 709	342
1975/76	506	171	5 958	2 472
Summa	1 259	257	12 211	3 371

Bidrag till särskilda anordningar för egna företagare har kunnat utgå sedan den 1 juli 1972. I några fall har fler än en person omfattats av ett beslut. Sammanlagt har 1 259 personer fått sin arbetsplats förändrad under budgetåren 1971/72–1975/76.

Bidragsgivningens omfattning, länsvis fördelning samt andelen bidrag till jordbrukare under budgetåret 1975/76 framgår av tabell 3.3.

Sammanlagt har 564 personer omfattats av bidragsgivningen under budgetåret 1975/76.

Bidrag till speciella arbetstekniska hjälpmedel

Speciella arbetstekniska hjälpmedel möjliggör eller underlättar väsentligt för en arbetshandikappad att utföra ett arbete. Hjälpmedlen avser att kompensera handikappet och därmed åstadkomma bästa möjliga arbetsförmåga. Hjälpmedlen blir den handikappades egendom och kan vid byte av anställning tas med till den nya arbetsplatsen. Bidrag kan lämnas med belopp som motsvarar den faktiska kostnaden för anskaffandet. Bidraget får dock inte överstiga 25 000 kr. för ett enskilt hjälpmedel.

Bidrag kan också utgå för reparation av speciella arbetstekniska hjälpmedel som har anskaffats med hjälp av bidrag från arbetsmarknadsverket. Bidrag utgår därvid för den faktiska reparationskostnaden, dock högst hälften av hjälpmedlets nyanskaffningsvärde. Bidraget får inte överstiga 6 000 kr.

Bidragsgivningen till speciella arbetstekniska hjälpmedel för budgetåren 1971/72–1975/76 framgår av tabell 3.4.

Tabell 3.3 Bidrag till särskilda anordningar på arbetsplatsen budgetåret 1975/76

Län	Antal bidrag	Därav jordbrukare	Bidragsbelopp, tkr	Därav jordbrukare, tkr
AB	27	2	383	40
C	8	4	143	59
D	14	1	104	15
E	9	2	53	29
F	13	3	171	78
G	30	9	242	77
H	11	4	150	69
I	28	27	382	376
K	16	—	251	—
L	9	6	147	108
M	40	4	432	62
N	19	7	107	80
O	16	7	188	112
P	21	15	304	243
R	13	7	140	90
S	14	2	97	40
T	27	8	327	122
U	11	1	184	20
W	12	3	129	57
X	25	2	210	10
Y	62	10	749	163
Z	16	1	194	20
AC	58	41	672	520
BD	14	5	199	82
Summa	513	171	5 958	2 472

Tabell 3.4 Bidrag till speciella arbetstekniska hjälpmedel budgetåren 1971/72–1975/76

Budgetår	Antal bidrag	Därav jordbrukare	Bidragsbelopp, tkr	Därav jordbrukare, tkr
1971/72	249	—	330	—
1972/73	312	—	394	—
1973/74	455	—	1 121	—
1974/75	460	—	1 348	—
1975/76	871	24	2 587	291
Summa	2 347	24	5 780	291

Bidrag till speciella arbetstekniska hjälpmedel för egna företagare och fria yrkesutövare har kunnat utgå sedan den 1 juli 1975.

Bidragsgivningens omfattning, länsvis fördelning samt andelen bidrag till jordbrukare under budgetåret 1975/76 framgår av tabell 3.5.

Tabell 3.5 Bidrag till speciella arbetstekniska hjälpmedel budgetåret 1975/76

Län	Antal bidrag		Bidragsbelopp, tkr	
	Totalt	Därav jordbrukare	Totalt	Därav jordbrukare
AB	195	—	608	—
C	26	1	99	14
D	43	7	170	111
E	24	—	47	—
F	24	3	66	32
G	12	—	45	—
H	14	4	71	50
I	4	—	9	—
K	24	—	24	—
L	26	—	48	—
M	66	2	246	22
N	12	1	33	23
O	54	1	261	1
P	22	1	62	2
R	18	1	107	18
S	39	—	65	—
T	20	—	56	—
U	47	1	137	4
W	21	—	39	—
X	22	—	56	—
Y	76	1	127	3
Z	33	1	91	11
AC	29	—	75	—
BD	20	—	45	—
Summa	871	24	2 587	291

3.4 Särskilda föreskrifter i fråga om jordbruksrörelser

Samtliga i avsnitt 3.3 beskrivna bidragsformer kan som nämnts utgå också till egna företagare och fria yrkesutövare. De kan därigenom komma att utgöra ett komplement till beviljad näringshjälp. I fråga om jordbruksrörelser har regeringen emellertid meddelat särskilda föreskrifter.

Dessa särskilda föreskrifter meddelades i regleringsbrev för budgetåret 1972/73. Innebörden är dels att näringshjälp inte får beviljas för fortsatt drift av jordbruksrörelse, dels att bidrag till särskilda anordningar på arbetsplatsen inte får utgå för ändamål för vilket stöd tidigare har beviljats genom lantbruksnämnden enligt skilda kungörelser om jordbrukets rationalisering. Däremot gäller inga avvikande regler för jordbrukare i fråga om speciella arbetstekniska hjälpmedel.

Motiv för föreskrifterna har inte angetts, men avsikten torde ha varit att dels begränsa risken för att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skulle komma att motverka de jordbrukspolitiska målen, dels undanröja möjligheten att bevilja statligt stöd från olika håll för ett och samma ändamål.

Statliga stödåtgärder infördes den 1 juli 1971 (SFS 1971:420) för begränsat utvecklingsbara jordbruk inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Värmlands län samt den del av Älvsborgs län som motsvarar Dalsland. Den 1 juli 1972 infördes i landet i övrigt möjlighet till statligt stöd för begränsat utvecklingsbara jordbruk med mjölkproduktion (SFS 1972:247). Därmed kunde ett ofta större stöd än vad näringshjälpen utgjorde beviljas också handikappade jordbrukare, i den mån de uppfyllde villkoren för stödåtgärderna.

Näringshjälp till start och fortsatt drift av jordbruksrörelser har under budgetåren 1968/69–1971/72 haft en omfattning som framgår av tabell 3.6.

Tabell 3.6 Näringshjälp till jordbrukare budgetåren 1968/69–1971/72

Budgetår	Antal ärenden			Belopp, tkr
	Start	Fortsatt drift	Totalt	
1968/69	13	18	31	387
1969/70	12	25	37	437
1970/71	17	14	31	528
1971/72	24	50	74	1 082
Summa	66	107	173	2 434

Efter ändringen av bestämmelserna den 1 juli 1972 har näringshjälp för jordbruk utgått i betydligt mindre omfattning:

Tabell 3.7 Näringshjälp till jordbrukare budgetåren 1972/73–1975/76

Budgetår	Antal ärenden			Belopp, tkr
	Start	Fortsatt drift	Totalt	
1972/73	13	–	13	220
1973/74	6	–	6	88
1974/75	5	–	5	75
1975/76	7	–	7	164
Summa	31	–	31	547

Bidrag till särskilda anordningar på arbetsplatsen får som nämnts inte utgå för ändamål för vilket stöd tidigare har beviljats genom lantbruksnämnden i form av rationaliseringsstöd.

Bidragsgivningens omfattning visar i fråga om jordbruksrörelser en utveckling som framgår av tabell 3.8.

Tabell 3.8 Bidrag till jordbrukare för särskilda anordningar på arbetsplatsen budgetåren 1972/73–1975/76

Budgetår	Antal bidrag	Bidragsbelopp, tkr
1972/73	37	367
1973/74	18	190
1974/75	31	348
1975/76	171	2 472
Summa	257	3 377

Som framgår av tabellen har antalet bidrag ökat kraftigt till jordbruksrörelser under det senast redovisade budgetåret. Ökningen torde i första hand bero på en informationskampanj från jordbrukarnas organisationer. Av beviljade ansökningar om bidrag till särskilda anordningar kom 30 % från jordbrukare under budgetåret 1975/76 medan andelen var 12 % under budgetåret dessförinnan. I Västerbottens län uppgick andelen beviljade ansökningar från jordbrukare till 56 % medan Gotlands län uppvisade 95 % eller 27 av 28 ansökningar.

Som exempel på särskilda anordningar i jordbruksrörelser, som länsarbetsnämnderna har lämnat bidrag till, kan nämnas rörmjölkningsanläggning, rörledning för foder, hökanon, skulltork, foderfördelare, gödselgrip, självlastande vagn samt specialutformade manöverorgan till traktor eller annan jordbruksmaskin.

3.5 Sammanfattning

Omfattningen och kostnaderna för bidragsgivningen under budgetåret 1975/76 till näringshjälp, särskilda anordningar på arbetsplatsen och speciella arbetstekniska hjälpmedel framgår av tabell 3.9.

Tabell 3.9 Näringshjälp och bidrag till vissa arbetshjälpmedel budgetåret 1975/76

Art av bidrag	Antal personer	Därav jordbrukare	Bidragsbelopp, tkr	Därav till jordbrukare
Näringshjälp	425	7	7 809	164
Särskilda anordningar på arbetsplatsen	564	171	5 958	2 472
Speciella arbetstekniska hjälpmedel	871	24	2 587	291

Näringshjälpen har minskat i omfattning efter budgetåret 1971/72 från 767 beslut om bidrag i en fallande skala till 613, 545 och 409. Budgetåret 1975/76 uppgick antalet till 425.

För bidrag till särskilda anordningar på arbetsplatsen har jordbrukarna varit den dominerande yrkesgruppen under året. Övriga bidragsbeslut torde

till större delen ha anknytning till anpassningsgruppernas verksamhet. Detta torde även vara fallet när det gäller de speciella arbetstekniska hjälpmedlen.

Såsom komplement till andra stödformer från samhällets sida till arbetshandikappade personer har någon form av näringshjälp förekommit sedan lång tid tillbaka. Stödformerna och villkoren för att kunna erhålla stöd har successivt anpassats till nya förhållanden på arbetsmarknaden och i näringslivet. Under många år var behovet av näringshjälp större än de ekonomiska resurser samhället kunnat ställa till förfogande för ändamålet. Under senare tid har resurserna ökat, men i stället har andra sysselsättningsskapande åtgärder minskat behovet av näringshjälp. Den snabba kostnadsstegringen för anskaffning av maskiner, utrustning etc. har inte kompenseras genom uppräknig av bidrags- och lånebelopp. Tillkomsten av bestämmelserna om bidrag till arbetshjälpmedel har möjliggjort arbetsplacering i större omfattning av arbetshindrade personer än vad som tidigare varit fallet.

Allt detta har medfört en lägre nyttjandegrad av det arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel, som näringshjälpen utgör. Ändock har omkring ett halvt tusental personer årligen under de senaste åren fått sin sysselsättningsfråga löst genom näringshjälp för start eller fortsatt drift av eget företag.

4 Näringshjälpens nuvarande administration

Arbetsförmedlingen förfogar över en alltmer finslipad uppsättning av arbetsmarknadspolitiska medel. Ett av dessa är näringshjälp, som skiljer sig från andra medel i förmedlingsverksamheten genom att stöd ges till start eller i vissa fall till fortsatt drift av rörelse. Näringshjälp kan vara ett alternativ för äldre eller arbetshandikappade personer som inte kan erbjudas en lämplig anställning. Den särställning näringshjälpen intar bland de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna gör det nödvändigt att översiktligt beskriva handläggningsgången i näringshjälpsärenden.

4.1 Handläggning inom arbetsmarknadsverket

Näringshjälp söks hos länsarbetsnämnden. Innan nämnden avgör om näringshjälp kan utgå måste frågan om sökanden kunnat erhålla lämpligt arbete ha prövats. Ofta kan den sökande på egen hand ha kommit fram till att just den verksamhet som valts som objekt för en egen rörelse är den som passar med hänsyn till intresse och handikapp.

I ansökan – ofta uppräddad i samråd med länsarbetsnämnden – anges bl. a. behovet av lokaler och utrustning, erforderligt medelsbehov för investeringar och rörelsekapital, det beräknade rörelseöverskottet samt en plan över hur angivna kostnader skall finansieras. Handlingarna skall så långt möjligt innehålla fullständiga uppgifter om den tilltänkta rörelsen.

Under den fortsatta utredningen kompletteras ansökningshandlingarna. Finns ett arbetshandikapp med i bilden infordras ett läkarintyg från den läkare som tidigare behandlat den sökande. Länsarbetsnämndens förtroendeläkare tar därefter del av ärendet och bedömer om den planerade verksamheten är lämplig med hänsyn till arbetshandikappet.

Ofta finns en rad frågor att ta ställning till. Lokalernas ändamålsenlighet och utrustning, arbetsmiljö, kreditmöjligheter, val av leverantörer, lämpliga kanaler för avsättning av produkterna, prissättningsfrågor, eventuell tidigare skuldsättning, bokföring, skattefrågor, kunskap om befintliga bestämmelser för verksamhetens drift, t. ex. för livsmedelstillverkning, är några exempel härpå.

Länsarbetsnämnden får som regel anlita utomstående expertis, vanligtvis företagareföreningen, för att bedöma den planerade rörelsens förutsättningar för en godtagbar lönsamhet. Särskild omsorg måste ägnas åt lokalernas utformning med hänsyn tagen till den sökandes handikapp. I fråga om jord-

bruksrörelse utnyttjas som expertorgan lantbruksnämnden, som har att beakta också de jordbrukspolitiska aspekterna på verksamheten.

Ärendet bereds sålunda hos länsarbetsnämnden. Särskilt viktigt är därvid att notera om skuldsättning finns samt om länsarbetsnämndens beslut om bidrag och eventuella lån behöver kompletteras med kreditgivning från annat håll. En förutsättning för ett positivt beslut från länsarbetsnämndens sida är att finansieringsfrågan är löst i sin helhet.

Efter att ha tagit del av utlåtandet från den företagsekonomiska expertisen kan länsarbetsnämnden efter en avvägning av förhållandena i det enskilda fallet besluta om bidrag och eventuellt lån.

Innan beviljade medel utbetalas skall en revers undertecknas. Reversen innehåller vissa förfalloklausuler som ger länsarbetsnämnden rätt att under särskilda förhållanden återkräva det beviljade bidraget eller lånet. Har bidragstagaren sålunda lämnat oriktiga uppgifter och på dessa grunder fått stödet beviljat är detta ett skäl för återkrav. Ett annat skäl är om bidragstagaren under reversens giltighetstid utan länsarbetsnämndens skriftliga medgivande avhänt sig det objekt för vars anskaffande bidraget lämnats. Bidragstagare skall vidare omedelbart underrätta nämnden om ändrad samsättning och adress. Bidragstagaren skall under reversens giltighetstid också teckna och vidmakthålla betryggande försäkring av egendom för vars förvärvande bidrag lämnats.

Slutligen skall bidragstagarna under reversens giltighetstid fortlöpande och minst en gång årligen före mars månads utgång underrätta länsarbetsnämnden om sin ekonomiska ställning och omedelbart meddela nämnden alla sådana förändringar som är av betydelse för rörelsens fortsatta bestånd (jfr 3.2).

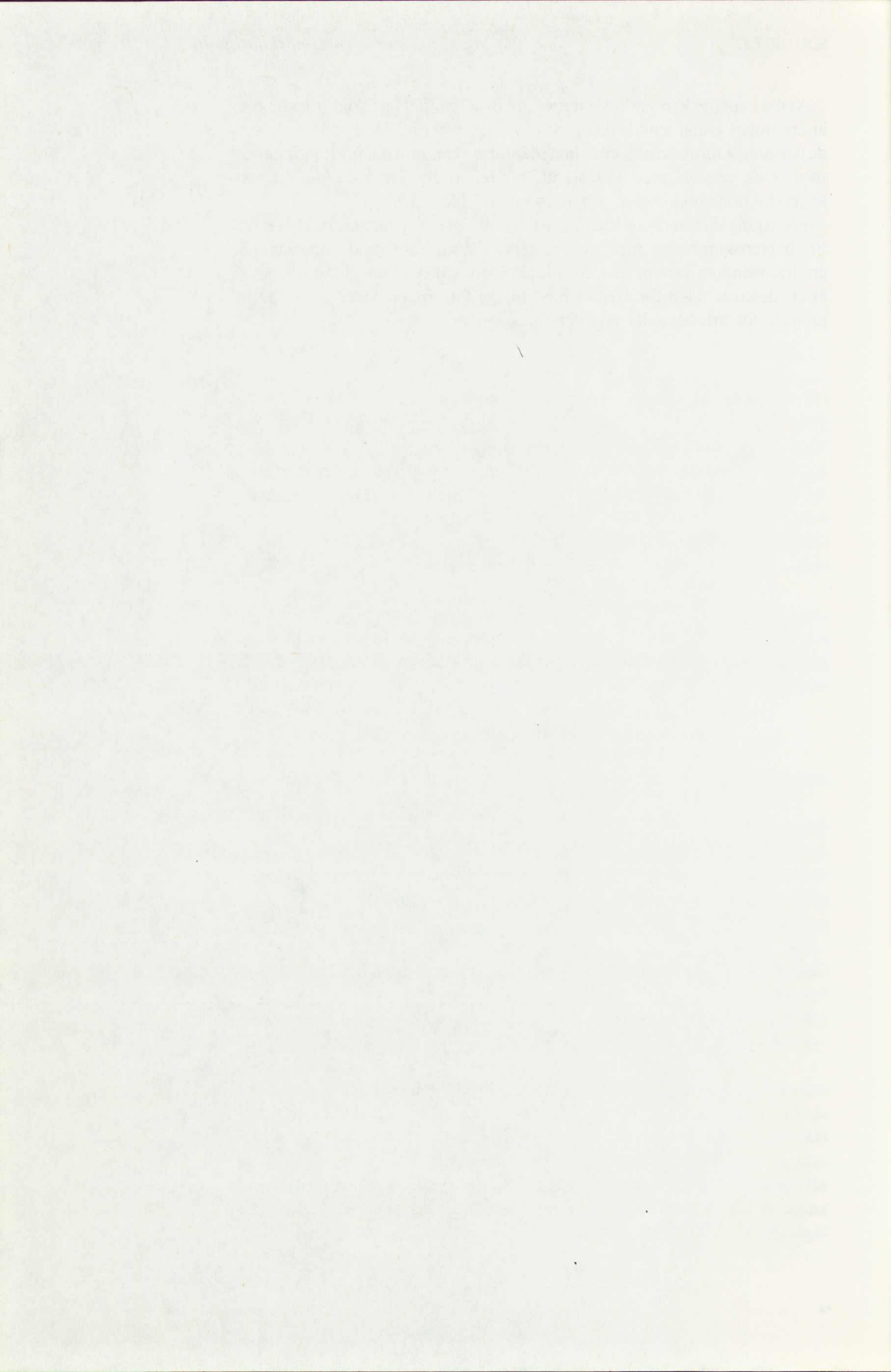
4.2 Medverkan av företagareföreningar och andra expertorgan

Arbetsmarknadsverket förfogar som regel inte över egen företagsekonomisk expertis. För att få tillgång till en företagsekonomisk bedömning i ett aktuellt ärende vänder man sig till fackmän på området. I övervägande antalet fall anlitas företagareföreningarna som expertorgan. Vid remiss från länsarbetsnämnden i ett näringshjälpärende, som avser t. ex. tillverkning av en produkt, bedömer föreningen rörelsen vad gäller produktidé, marknads- och konkurrensförhållanden samt produktionsplanering m. m. En kalkyl utarbetas. Lönsamhet beräknas liksom rörelsens medelsbehov för investeringar och rörelsekapital samt i förekommande fall behov av att anlita ytterligare någon långgivare. Utredningen utmynnar i en tillstyrkan eller avstyrkan av ansökan.

När det gäller vissa speciella verksamhetsområden får länsarbetsnämnden använda sig av annan lämplig expertis. Som exempel kan nämnas kioskrörelser där investeringsbeloppen numera är så höga – ofta mer än 200 000 kr. – att kompletterande finansiering från annan källa måste tillgripas. Kiosk- och Servicehandels Kreditinstitut AB kan ställa borgen för lån i bank för betydande belopp. En fullständig utredning från institutet får därvid tjäna som underlag för länsarbetsnämndens bedömning av ansökan om näringshjälp.

Andra experter kan vara ekonomer, revisorer m. fl. Hemslöjdskonsulenter är en annan grupp som anlitas för expertmedverkan. De bedömer främst de personliga förutsättningarna hos sökanden att kunna klara en produktion inom t. ex. träslöjd med säljbart utförande. Andra frågor de kan granska är produktionsmöjligheter och lönsamhet i branschen.

Ersättning till företagareföreningarna m. fl. för expertmedverkan utgår enligt överenskommelse med vederbörande länsarbetsnämnd. Grunden för ersättningen kan variera från län till län inom ganska vida gränser. Vanligt är att debitera tiden för arbetet med tillägg för omkostnader. Även andra grunder för att fastställa arvodet förekommer.

5 Utvärdering av näringshjälpen

Bidrags- och lånebeloppen inom näringshjälpen har som framgått av avsnitt 3.1 varit oförändrade sedan budgetåret 1970/71. En i och för sig erforderlig höjning av beloppen skulle enligt riksdagens beslut år 1975 anstå i avvaktan på en allmän utvärdering av näringshjälpsverksamheten. I direktiven till utredningen har särskilt framhållits att en utvärdering av stödformen såsom den hittills har använts nu bör komma till stånd.

Utredningen har sökt att genom anlitande av olika källor utröna inte bara omfattningen utan också effekten av näringshjälpen som inkomst- och sysselsättningskapande medel inom och utanför den personkrets som näringshjälpen har tillkommit för. Härvid har som underlag för bedömning och värdering använts av arbetsmarknadsstyrelsen gjorda sammanställningar över inkomster, sysselsättning m. m. Dessa sammanställningar bygger på den redovisning som länsarbetsnämnderna årligen inom en tio-årsperiod från utbetalningstillfället begär av de personer som erhållit näringshjälp.

Vidare har näringshjälpen diskuterats vid överläggningar med berörd personal hos sju länsarbetsnämnder. En enkät har gjorts hos samtliga länsarbetsnämnder. Utredningen har också besökt 43 näringshjälpsföretag i olika delar av landet och inhämtat personliga synpunkter från näringshjälpstagarna om hur de upplevt detta arbetsmarknadspolitiska medel. Slutligen har utredningen vid överläggningar med olika myndigheter, institutioner och organisationer erhållit värdefulla synpunkter på näringshjälpen som instrument i arbetsmarknadspolitiken.

5.1 Arbetsmarknadsverkets uppföljning av verksamheten

När länsarbetsnämnden fattat beslut om att bevilja en person näringshjälp skall en revers undertecknas. I förfalloklausulerna sägs att nämnden får återkräva det lämnade bidraget om någon i reversen angiven förpliktelse åsidosätts. En av näringshjälpstagarens förpliktelser är att utöver den årliga redovisningen vid mars månads utgång även meddela länsarbetsnämnden alla förändringar av betydelse för rörelsens fortsatta bestånd.

Av den årliga sammanställning som arbetsmarknadsstyrelsen gör sedan år 1974 framgår bl. a. antalet personer som driver rörelser med stöd av näringshjälp och antalet personer som är anställda i företagen i slutet av december. Dessa sammanställningar har utredningen lagt till grund för att belysa omfattningen av inkomster och sysselsättning i näringshjälpsföretag.

Sammanlagt har 2 126 personer varit redovisningsskyldiga under år 1975, men 73 av dessa har på grund av återkrav från länsarbetsnämndens sida inte lämnat någon redovisning, eftersom nämnden redan kände till att rörelsen lagts ned. Svårigheter har förelegat att få samtliga aktuella personer att rapportera rörelseresultatet.

I redovisningen från länsarbetsnämnderna ingår inte näringshjälpstagare som efter reverstidens utgång fortfarande driver sin rörelse. Dessa kan antas uppgå till ett betydande antal. Sysselsättningseffekten av näringshjälpen är således större än vad som framgår av nämndernas redovisning.

Tabell 5.1 Antal sysselsättningstillfällen i näringshjälpföretag

Län	Antal personer som driver rörelse		Antal anställda		Totalt antal arbetstillfällen	
	1974	1975	1974	1975	1974	1975
AB	197	158	162	91	359	249
C	25	37	29	30	54	67
D	82	81	65	55	147	136
E	28	34	24	6	52	40
F	30	40	35	56	65	96
G	34	33	24	26	58	59
H	72	61	46	39	118	100
I	20	13	12	7	32	20
K	29	22	11	8	40	30
L	39	42	26	21	65	63
M	81	83	38	33	119	116
N	47	52	18	21	65	73
O	96	121	58	117	154	238
P	79	61	125	62	204	123
R	38	25	26	16	64	41
S	87	77	36	44	123	121
T	50	46	59	51	109	97
U	37	35	13	24	50	59
W	60	51	2	31	62	82
X	185	171	172	169	357	340
Y	95	76	149	116	244	192
Z	143	109	65	56	208	165
AC	225	182	103	87	328	269
BD	161	120	32	36	193	156
Summa	1 940	1 730	1 330	1 202	3 270	2 932
Förändring		- 210		- 128		- 338

Mellan åren 1974 och 1975 har antalet rörelser minskat med 210 eller 11 %. Orsakerna härtill bedömer utredningen vara flera. En är den ökade betydelsen av andra arbetsmarknadspolitiska medel. Andra orsaker är otillfredsställande bidragsmöjligheter, ökade kostnader för att driva ett företag och därmed sammanhängande ökat kapitalbehov. Pågående strukturförändringar beräknas i viss mån ha medverkat till nedgången. Utredningen vill

framhålla att förbättrade villkor inom pensionssystemen också torde ha inverkat på antalet ansökningar och beslut om näringshjälp.

Arbetsmarknadsstyrelsens sammanställning av länsarbetsnämndernas redovisningar (bilaga 2, tabell 1) visar att av de 1 730 egna företagare som erhållit näringshjälp och redovisat resultat av rörelsen har inte mindre än 1 072 eller 62 % angivit att de har kompletterande inkomst från annat håll. Det bör noteras att 195 rörelser hade en rapporteringsperiod som understeg 12 månader. Rörelserna drevs i 137 fall i aktiebolagsform. Av de 1 202 anställda i rörelserna utgjorde 410 familjemedlemmar. Särskilt bör framhållas den betydelse näringshjälpen har haft i Norrlandslänen med 658 av 1 730 redovisade näringshjälpföretag och 464 av 1 202 anställda i dessa företag.

Fördelningen av inkomster i intervaller om 5 000 kr. framgår av bilaga 2, tabell 2.

I nedanstående tabeller sammanfattas inkomstförhållandena i intervaller om 15 000 kr.

Tabell 5.2 Rörelseöverskott/företagarlön under åren 1974 och 1975

Rörelseöverskott/ företagarlön, kr.	Antal personer		Procentuell andel	
	1974	1975	1974	1975
<15 000	1 156	978	59	57
15 001-30 000	479	369	25	21
30 001-45 000	211	244	11	14
>45 000	94	139	5	8
Summa	1 940	1 730	100	100

Tabell 5.3 Andra inkomster än av näringshjälpföretag samt antal anställda i rörelsen m. m. år 1975

Rörelsens överskott/ företagarlön, kr.	Antal näringshjälpstagare				Antal anställda i rörelsen (exkl. närings- hjälpstagaren)	
	Totalt	Därav	Med annan inkomst	Antal rörelser för vilka rapport- perioden understi- ger 12 månader	Med lager- reserv	Totalt
< 15 000	978	713	161	210	317	124
15 001-30 000	369	187	23	141	275	119
30 001-45 000	244	112	5	97	336	99
> 45 000	139	60	6	63	274	68
Summa	1 730	1 072	195	511	1 202	410

Av tabellerna framgår att 978 personer eller 57 % redovisade överskott/företagarlön på 15 000 kr. eller mindre för år 1975. Av dessa 978 har 161 personer eller 16 % redovisat sin inkomst för en kortare period än 12 månader. Inte mindre än 713 personer eller 73 % rapporterade annan inkomst än av näringshjälpföretaget. Det kan här röra sig om någon form av hel- eller delpension, sjukbidrag, livränta, handikappersättning eller arbete utanför den egna rörelsen. Inkomster från socialförsäkringar med pension, livränta och sjukpenning som dominerande delar, uppbars av 610 personer eller 57 %.

Vid de 978 företagen fanns 317 personer sysselsatta, varav 124 familjemedlemmar. Vid bedömningen av näringshjälpföretagens lönsamhet måste man beakta även dessa personers inkomstförhållanden.

I de högre inkomstklasserna fanns ett mindre antal företag. Uppbyggd lagerreserv förekom i allt högre grad vid stigande överskott. I de 139 rörelserna med högre överskott än 45 000 kr. hade således 45 % redovisat en lagerreserv.

Inkomst av rörelser på 30 000 kr. eller mera hade 383 näringshjälpstagare eller 22 %. Dessa företag gav sysselsättning förutom åt rörelseidkaren åt ytterligare 610 personer, varav 167 familjemedlemmar. I företagen fanns allmänt sett fler anställda ju högre inkomst som redovisades. De 139 rörelserna med inkomst över 45 000 kr. hade inte mindre än 274 anställda, varav 68 var familjemedlemmar.

Påfallande är att många näringshjälpstagare trots relativt goda inkomster av rörelsen ändå redovisade annan inkomst.

Ser man till fördelningen av näringshjälpärenden mellan länen dominerar Norrlands- och storstadslänen. I Norrland kan man söka skälen till omfattningen i rådande arbetsmarknadsläge, då arbetstillfällena särskilt i glesbygden är få även under högkonjunktur. Glesbygdsproblematiken är en viktig del av förklaringarna till dessa läns dominans i detta sammanhang.

Ställer man antalet nedlagda rörelser, som var 182 under år 1975 mot hela antalet näringshjälsrörelser, utgör de nedlagda rörelserna drygt 10 % (jfr bilaga 2, tabell 5). Detta bedömer utredningen inte vara högre andel än för andra företag. Av de 56 vilande rörelserna var sjukdom orsaken i 30 fall.

Vid en närmare analys av rörelsernas branschriktning, som utfördes med 1974 års uppföljning som grund, framkom att en rad olika branscher var representerade. Ofta förekommande var parti- och detaljhandel med affärsrörelser av olika slag, likaså kiosker och gatukök. De flesta rörelserna hörde dock hemma inom tillverkningssektorn med främst verkstads- och byggnadsmetallarbete, träarbete och övrigt tillverkningsarbete. Exempel på rörelseinriktningar var mekaniska verkstäder, sliperier, bilverkstäder, plåtslagerier, snickerier och hemslöjdssnickerier.

Utredningen konstaterar sammanfattningsvis att de redovisade näringshjälpföretagen gav – om än låga inkomster åt näringshjälpstagarna i många fall – sysselsättning åt ett förhållandevis stort antal ej arbetshandikappade personer. I vart fall två tredjedelar av dessa, som inte var familjemedlemmar, kan antas ha haft för orten normala inkomster i branschen. Att 57 % av näringshjälpstagarna redovisade inkomster på 15 000 kr. och mindre kan ha flera orsaker. Inledningsskedet är ofta svårt. En viss inkörningstid måste

beräknas innan företaget kommer igång på allvar. Vidare kan åtskilliga näringshjälpstagare på grund av arbetshandikapp inte göra en full arbetsinsats. Detta kompenseras genom att familjemedlemmar finner sysselsättning och inkomster. Ett annat skäl till den låga inkomsten kan vara att ägaren väljer att inte ta ut så hög lön ur företaget utan låter viss del av överskottet stå kvar i rörelsen för att konsolidera företaget.

De låga inkomsterna kan även ses ur en annan synvinkel. Det ligger i sakens natur att man aldrig kan vara hundra procentig säker på att alla rörelser med stöd av näringshjälp skall ge en helt godtagbar lönsamhet. Ett visst mått av chanstagning finns därför i en del näringshjälpssärenden och bör tolereras med hänsyn till de speciella personliga förhållanden som ofta föreligger. Också den omständigheten att länsarbetsnämnderna i många fall har haft svårigheter att ge fortlöpande råd och stöd åt dem som erhållit näringshjälp kan ha medfört lägre lönsamhet.

5.2 Besök hos personer som erhållit näringshjälp

Utredningen har funnit det angeläget att genom besök hos personer som beviljats näringshjälp höra deras synpunkter på och värdering av stödformen. Därför har utredningen i samråd med sex länsarbetsnämnder valt ut ett antal personer med näringshjälpföretag inom skilda branscher belägna såväl i tätort som i glesbygd. Utredningen vill här söka ge en beskrivning av situationen för några av de 43 personer som besökts.

- En yngre man med ett ben amputerat i höften och bosatt i glesbygd, hade inte kunnat erhålla någon form av arbete utan varit hänvisad till att bo kvar i föräldrahemmet. En affär på orten lades ned. I samband därmed uppkom tanken att någon form av närbutik skulle kunna vara en utväg att lösa hans sysselsättnings- och försörjningsfråga. En expertbedömning visade att en sådan rörelse skulle kunna ge en godtagbar lönsamhet. Näringshjälp beviljades. Som komplement till näringshjälpen utgick bidrag från kommun och landsting. Även egna medel investerades. Invånarna på orten har hela tiden lämnat företaget ett helhjärtat stöd och hjälpte bl. a. till med uppförandet av affärslokalen. Med föräldrarnas hjälp för speciella arbetsuppgifter har rörelsen drivits några år med framgång. Inkomsten är nu så god att pensionen, som tidigare reducerats från hel till två tredjedelar, kan komma att dras in helt. Detta upplevs av mannen som ytterst positivt.
- En person med psykiska besvär, bosatt i glesbygd med få arbetstillfällen, beviljades näringshjälp för halvindustriell träslöjdsverksamhet. Han har genom sitt eget arbete och förmånliga inköp lyckats iordningsställa en för verksamheten synnerligen väl lämpad lokal. Detta arbete tog dock längre tid i anspråk än planerat, varför inkomsterna under den första tiden blev lägre än beräknat. Arbetet passar väl och ger möjlighet att anpassa arbetsinsatsen efter växlingar i hälsotillståndet. Tidigare återkommande sjukhusbesök är inte längre nödvändiga. Inkomsten utgör ett väsentligt tillskott till den två tredjedels pension som uppbärs. Näringshjälpen har varit en god lösning av arbetsfrågan med hänsyn tagen till de speciella problemen.

- En man med ryggbesvär erhöll näringshjälp för att starta ett metallgjuteri. Han hade tidigare en mycket lång yrkeserfarenhet. Ryggbesvären var av sådan art att han med viss utrustning bedömdes kunna utföra arbetet. Produktionen är inriktad på små serier med tillverkning av specialdetaljer. Eftersom företaget är det enda i branschen på orten är arbetstillgången god. Den mycket långa erfarenheten i yrket parad med god kontakt med kundkretsen ger ett gott ekonomiskt utbyte. Näringshjälpen blev en lösning av arbetsfrågan.
- En man kunde inte fortsätta i sitt gamla yrke. Han erhöll näringshjälp för start av en mindre restaurang. Av olika skäl måste efter en tid den gamla lokalen utrymmas och serveringen läggas ned. En ny och betydligt större lokal erhöles dock. Rörelsen har hela tiden drivits med stor skicklighet och målmedvetenhet. Sju personer är anställda i rörelsen och ytterligare utökning planeras. Bidragsbeloppet var lågt i förhållande till gjorda investeringar. Näringshjälpen gav möjlighet att starta rörelsen.
- En medelålders kvinna, som under ett stort antal år uppburit sjukpension på grund av reumatism, beviljades näringshjälp för att överta en firma för tillverkning och försäljning av träskor. Hon hade i unga år arbetat inom skoindustrin. Försäljning sker från en ändamålsenlig lokal. På grund av inkomsterna från rörelsen har sjukpensionen numera dragits in.
- En man som tidigare hade arbetat som skogsarbetare och rörläggare gick sjukskriven långa tider för rygg- och nackbesvär jämte psykiska besvär. Efter arbetsprövning utbildades han till träslöjdare med inriktning på en halvindustriell verksamhet. Med stöd av näringshjälp och glesbygdstöd inreddes en arbetslokal av god beskaffenhet intill mannens bostad. Egna medel investerades i verktyg och maskiner. Inkomsten utgör ett tillräckligt stort tillskott till den två tredjedels pension som mannen uppbar. Han anser att verksamheten med hänsyn till förhållandena är en god lösning på arbets- och försörjningsfrågan.
- En man måste upphöra med sitt tidigare rörliga arbete på grund av ledgångsreumatism. Han startade i början av 1960-talet en radio- och TV-serviceverkstad med stöd av näringshjälp. Dessförinnan erhöles han utbildning i det nya yrket. I början av 1970-talet beviljades ytterligare näringshjälp för fortsatt drift av rörelsen till inköp av nya instrument för service av färg-TV. Arbete erhålls från kunder inom ett stort område. Arbetsinsatsen kan anpassas efter variationer i hälsotillståndet. Med två tredjedels pension utgör inkomsten från rörelsen ett så stort tillskott att familjen kan få sin försörjning.

Några besökta personer har av olika skäl, bl. a. hälsoskäl, inte lyckats så väl. De är dock få. Också deras förhållanden har utredningen ansett sig böra beskriva. Men eftersom man relativt lätt skulle kunna känna igen dessa enskilda personer i en sådan redogörelse, får det vara nog sagt att det gäller svårartade och långvariga sjukdomstillstånd eller social missanpassning av allvarlig art. I två rörelser har trots detta prognosen varit god på sikt, även om redovisade inkomster hittills har varit mycket blygsamma.

Av exemplen och av upplysningar som erhållits och omdömen som avgivits i övrigt framgår klart den positiva inställning till näringshjälpen som utredningen mött överallt och som har sin grund i den möjlighet till arbete

och försörjning som näringshjälpen har inneburit. För näringshjälpstagare kan verksamheten ofta väljas så att den kan anpassas till yrkeskunnande, erfarenheter och befintliga handikapp. Det förekommer också att utbildning först måste ges i ett nytt yrke för en ny verksamhet. Arbetstid och viloperioder kan anpassas till hälsotillståndet. Hjälp av familjemedlemmar kan erhållas i besvärliga eller brådskande situationer. Ett eget företag kan innebära mindre psykisk press. Hänsyn kan tas till den enskilda människans specifikt personliga problem. Sådana möjligheter finns sällan på en vanlig arbetsplats.

Sammanfattningsvis har utredningen fått intrycket att näringshjälpstagarerna genomgående varit positivt inställda till stödformen. Valet av verksamhetsområde har i allmänhet lyckats påfallande väl med hänsyn till tidigare yrkesverksamhet, intressen och arbetshandikapp. På inkomstidan har noterats att personer bosatta utanför tätort ofta inte har haft krav på höga inkomster, då hyror och andra omkostnader varit betydligt lägre än i tätorterna.

5.3 Enkät hos länsarbetsnämnderna

Länsarbetsnämnderna har praktisk erfarenhet av arbetshandikappade arbetsökande samlad från många års arbete. Utredningen har därför funnit anledning att inhämta deras synpunkter på näringshjälpen som ett av många arbetsmarknadspolitiska instrument och därtill ett av de selektiva medel, som ofta efterlyses. Genom en enkät till samtliga länsarbetsnämnder har utredningen erhållit deras bedömningar och synpunkter på behovet av näringshjälp.

Utredningen har dessutom i samband med besöken hos näringshjälpföretagare (jfr avsnitt 5.2) haft tillfälle till överläggningar med länsarbetsdirektörer och tjänstemän som handlägger arbetsvårds- och näringshjälpärenden hos länsarbetsnämnden.

Trots det minskade utnyttjandet av näringshjälpen har från så gott som samtliga nämnder framhållits att näringshjälp av medicinska, sociala eller regionala skäl ofta är det lämpligaste medlet för att ge arbete åt vissa personer. Endast en nämnd ställde sig tveksam till om näringshjälpen bör bibehållas som arbetsmarknadspolitiskt medel.

Länsarbetsnämnderna har på olika sätt motiverat sina uppfattningar. Här följer några exempel.

- Behov av näringshjälp föreligger alltså då det för ett antal personer är den enda och lämpligaste formen för sysselsättning (länsarbetsnämnden i Uppsala län).
- Det finns personer för vilka bidrag till en egen rörelse är den enda möjligheten att ge dem en egen inkomst eller en inkomst som ett väsentligt bidrag till deras pension (länsarbetsnämnden i Östergötlands län).
- Näringshjälpen är en allmänt positiv arbetsmarknadspolitisk åtgärd, som kan utnyttjas när andra lösningar på arbetsfrågan måst uteslutas. Näringshjälp är den åtgärd som användes i sista hand. Den är ofta det enda alternativet till en pension. I vissa fall kan näringshjälpen minska

eller helt utesluta en pension. Om man ställer de lyckade ärendena mot de relativt få misslyckade, framstår näringshjälpen som ett värdefullt hjälpmedel som har uppskattats. Det är en åtgärd till låg kostnad. I vissa fall är den ett utomordentligt hjälpmedel (länsarbetsnämnden i Jönköpings län).

- Näringshjälp till egen rörelse kan i vissa fall alltjämt vara enda möjligheten att bereda handikappade inkomst- och sysselsättningsmöjligheter. Skälet kan vara av sådan medicinsk, geografisk eller social art som utesluter användningen av övriga arbetsmarknadspolitiska medel (länsarbetsnämnden i Kronobergs län).
- Det skulle vara olyckligt att avhända sig ett instrument som för många handikappade visat sig vara det enda alternativet till pensionering och sysslöshet (länsarbetsnämnden i Kalmar län).
- Behovet av hjälpmedlet näringshjälp kvarstår alltjämt även om omfattningen av hjälpformen har avtagit. Trots att arbetsmarknadsutbildningsmöjligheterna utökats och bidragen för ökad rörlighet förbättrats kvarstår det fortfarande sökande som icke är betjänta av dessa hjälpmedel av olika skäl. I sådana fall kan näringshjälp till egen verksamhet utgöra en lösning av sysselsättningsproblemet (länsarbetsnämnden i Gotlands län).
- Som framgår av den årligen återkommande uppföljningen har näringshjälpen inte till numerären någon större omfattning. Nämnden vill dock betona det värde näringshjälpen har, speciellt för de kategorier människor där alternativa lösningar bedömes orealistiska. Nämnden anser därför att näringshjälpen även i fortsättningen har ett berättigande som arbetsmarknadspolitiskt medel (länsarbetsnämnden i Malmöhus län).
- I vissa sammanhang kan dock näringshjälp vara enda möjligheten att lösa arbetsfrågan för personer som t. ex. beviljats delpension och där bosättningsorten försvårar möjligheterna till arbetsplacering (länsarbetsnämnden i Älvsborgs län).
- Nuvarande bestämmelser om näringshjälp till egen verksamhet ger möjlighet för länsarbetsnämnden att först efter det att alla andra arbetsmarknadsåtgärder prövats eller bedömts ogenomförbara ge bidrag till verksamheten ifråga. Oftast blir näringshjälpen ett alternativ eller komplettering till pension. Bedömningen av lämpligheten av näringshjälp blir härigenom omständlig och kräver ett rätt omfattande utredningsarbete men är samtidigt många gånger ytterst värdefullt för den som kommer i åtnjutande av hjälpen. Arbetstakten inom industrin är hög och för allt fler personer försvåras möjligheterna att upprätthålla önskvärd arbetskapacitet och i många fall önskar sådana hellre ett arbete som kan utföras i egen takt, om än lönsamheten av arbetet ej ger tillnärmelsevis den inkomst ett högavlönat industriarbete ger. Egen verksamhet blir då oftast alternativet (länsarbetsnämnden i Skaraborgs län).
- För de människor som inte kan erhålla ett arbete på sin bostadsort och som av olika skäl inte kan flytta föreligger ett stort behov av att få sin utkomst på annat sätt, t. ex. genom egen rörelse. Det kan gälla för människor som av olika anledningar känner ett mycket starkt behov av att få arbeta enskilt och själva bestämma sin arbetstakt. De ekonomiska resultaten visar i många fall att driftiga och bransch-kunniga personer

får en fullgod försörjning av en egen rörelse som startats eller fortsatts medelst näringshjälp (länsarbetsnämnden i Värmlands län).

- Trots en mängd olika arbetsmarknadspolitiska medel finns det, och kommer alltid att finnas ett antal människor som på ett eller annat sätt inte passar in i det kollektiva mönstret på en stor eller medelstor arbetsplats. Dessa människor kan ibland göra sig gällande i ett eget företag, som man driver ensam eller med hjälp av någon familjemedlem eventuellt med någon hel- eller deltidsanställd (länsarbetsnämnden i Örebro län).
- Ofta kan en mångårig yrkeserfarenhet utnyttjas i en egen rörelse – främst då inom hantverksyrkena. En restarbetsförmåga, som inte är tillräcklig för en anställning, kan i en egen rörelse tas tillvara om vederbörande får arbeta i egen takt och själv bestämma arbetstiden. En delpension kan ofta förenas med egen verksamhet. Utan möjlighet till näringshjälp torde flera gravt handikappade – kanske främst de synskadade – sakna möjlighet till ett meningsfullt arbete och en välbehövlig sidoinkomst utöver pensionen (länsarbetsnämnden i Kopparbergs län).
- Trots kraftig ökning av halvskyddade platser i länet samt flera arbets-sökande placerade i arkivarbete och skyddade arbeten finns det ändå ett behov av speciella sårnordningar typ näringshjälp för vissa arbets-handikappade. En av anledningarna därtill är att alla människor inte passar att arbeta i kollektiv (länsarbetsnämnden i Västernorrlands län).
- Länsarbetsnämnden anser att vid sidan av andra arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel som står till arbetsförmedlingens förfogande föreligger all-tjämt behov av näringshjälp för startande av egen rörelse, vilken gör det möjligt för den arbetshandikappade att genom eget arbete kunna bidra till eller klara sin försörjning. Det är ett komplement till andra åtgärder som syftar till att bereda den arbetshandikappade arbete och är många gånger den enda möjliga lösningen av hans arbets- och försörjnings-problem (länsarbetsnämnden i Norrbottens län).

Vid överläggningar med företrädare för länsarbetsnämnden i Gävleborgs län framhölls att behovet av näringshjälp kvarstår. Man kan inte lösa arbetsfrågan för alla handikappade med övriga arbetsmarknadspolitiska medel. För en del är näringshjälp enda lösningen. Särskilt angeläget är att kunna bevilja näringshjälp i glesbygd. Människorna kan därigenom bo kvar i sin invanda miljö och de får en utkomst. Av de arbetsmarknadspolitiska medlen är näringshjälp dessutom avgjort det minst kostsamma, ansåg nämnden.

Även företrädare för länsarbetsnämnden i Jämtlands län har vid överläggningar framhållit att behov av näringshjälp allttjämt föreligger. Människorna som är bosatta i glesbygd har inte tillgång till arbetsmarknaden och behöver stöd för att kunna utföra ett produktivt arbete fram till pensionen.

Länsarbetsnämnden i Stockholms län, som ställt sig tveksam till näringshjälpen som arbetsmarknadspolitiskt medel, anförde som motiv för detta bl. a. följande.

Enligt nämndens uppfattning bör näringshjälp tillgripas först sedan andra arbetsvårdande åtgärder bedömts mindre lämpliga i sökandens fall. Möjligheterna att erhålla arbete och utkomst genom reguljära arbetsmarknadspolitiska medel är så differentierade, att den person som inte genom någon av ovan åsyftade åtgärder får sin

sysselsättningsfråga löst, inte rimligtvis har sådan arbetsförmåga att verksamhet som egen företagare är lämplig. Genom de uppföljningar i näringshjälpsärenden, som nämnden gjort, har framkommit, att av egna företagare ofta krävs betydande arbetsinsatser för att rörelserna ska bli tillräckligt lönsamma och ge den försörjning som åsyftas med denna bidragsform. ---

Utom förberedande utredningsarbete medför nuvarande arbetsrutiner med reverser, förbindelser, attesteringar av fakturor m. m. stora arbetsinsatser genom att bidragstagarna ofta underlåter att insända begärda handlingar. Reverserna kommer i stor omfattning nämnden till handa obevitnade, trots tydliga anvisningar. Bidragstagarna har i allmänhet visat stor motvilja mot borgensåtaganden, vilket medför många telefonpåringningar och tidskrävande diskussioner.

Många näringshjälpsökande är redan vid första kontakten med arbetsförmedlingen fixerade vid sina planer på egen rörelse och ofta oemottagliga för diskussioner om andra alternativa lösningar. ---

I detta sammanhang ligger det nära till hands att ifrågasätta om inte näringshjälpsverksamheten, om den bibehålles, bör överföras till företagareföreningarna, som disponerar erforderlig expertis och redan nu konsulteras av länsarbetsnämnderna i frågor av ovan anförda slag.

Länsarbetsnämndernas synpunkter kan sammanfattas enligt följande.

Många länsarbetsnämnder har framhållit att nedgången i antalet näringshjälpsärenden berott på utvecklingen av övriga arbetsmarknadspolitiska medel. Vidare har bidragsbeloppen ansetts vara otillfredsställande. De ökade driftskostnaderna och det ökade kapitalbehovet för investeringar har medverkat härtill. Några nämnder har pekat på strukturomvandlingen som orsak. Även förbättrade pensionsmöjligheter har uppgivits som en orsak till nedgången.

Länsarbetsnämnderna har varit eniga om att bidragsbeloppen måste räknas upp. Hälften har nämnt belopp på 30 000 kr. En tredjedel av nämnderna har föreslagit en höjning av lånet.

Den administrativa handläggningen av näringshjälpen upplevs som krånglig och tidsödande av omkring en tredjedel av nämnderna. Ett fåtal nämnder anser att den administrativa delen eventuellt kan förläggas till företagareföreningen. Flertalet länsarbetsnämnder anser det önskvärt att få tillgång till utomstående expertis. Från så gott som samtliga nämnder har framhållits vikten av att den som erhållit näringshjälpen även bör få rådgivning.

Vid tio länsarbetsnämnder har inrättats tjänster för handläggning av näringshjälpsärenden och ytterligare tre anser att en speciell tjänst bör inrättas i länet för ändamålet. Omkring hälften av nämnderna har således gett uttryck för att en handläggande tjänsteman bör finnas för uppgiften.

Åtskilliga länsarbetsnämnder anser att en viss administrativ utbildning för personer som erhåller näringshjälp är önskvärd för att företaget skall kunna skötas. En nämnd föreslår att särskilt anpassade kurser bör anordnas inom arbetsmarknadsutbildningen.

Samtliga länsarbetsnämnder har ansett att behov av ytterligare utbildning finns för arbetsmarknadsverkets personal för handläggning av näringshjälpsärenden. Olika förslag till utbildning var kontinuerlig utbildningsverksamhet, centrala kurser för handläggarna och regionala kurser.

5.4 Överläggningar med andra intressenter

Handikapporganisationer

Utredningen har vid överläggningar med Handikappförbundens Centralkommitté, HCK, och De Handikappades Riksförbund, DHR, inhämtat synpunkter på näringshjälpen.

HCK vill i princip inte ha särskilda åtgärder för arbetshandikappade. En anställning är dock inte alltid den rätta lösningen på en arbetsfråga. Näringshjälp ger utrymme för en friare verksamhet, där en arbetshandikappad eller äldre person har lättare att anpassa sig. Näringshjälp kan då vara ett alternativ och ett värdefullt komplement till andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. HCK framhöll vidare att andelen handikappade är större i glesbygd. Näringshjälp kan där vara ett stöd till en lämplig verksamhet med en till förhållandena anpassad inriktning. Den måste dock anpassas till dagens villkor genom betydligt större resurser.

DHR ansåg att personer med svårare handikapp inte har så lätt att etablera sig som egna företagare. Skälet härtill är att de inte har tidigare yrkeserfarenhet på området och lånebeviljande organ känner en allmän tveksamhet eftersom de inte kan bedöma den handikappades arbetssituation. I vissa fall kan näringshjälpen ändå vara ett bra instrument. Den utgör en stödform som kan användas som komplement till lån genom företagareföreningar.

Med hänsyn till svårigheterna i starten bör några amorteringsfria år kunna medges. Flexibilitet vid användning av näringshjälpen bör eftersträvas.

Löntagarorganisationer

Företrädare för Landsorganisationen, LO, och Tjänstemännens Centralorganisation, TCO, har vid sammanträffande med utredningen anfört följande synpunkter.

Från företrädare för LO betonades att näringshjälpen har en för arbetsmarknadspolitiken typisk egenskap, nämligen flexibiliteten. Man gör en bedömning på grundval av individens förhållanden. Det flexibla, personliga hänsynstagandet kan inte erbjudas från annat håll. Näringshjälpen skall ses som ett arbetsmarknadspolitiskt medel och inte som ett näringspolitiskt.

Företrädare för TCO framhöll att näringshjälpen bör finnas kvar som ett arbetsmarknadspolitiskt medel. Tjänstemännen har ibland haft en besvärlig anpassning till arbetsmarknaden speciellt inom serviceområdet. Näringshjälpen har varit intressant främst för äldre bortrationaliserade personer. Under vissa förhållanden har näringshjälp varit enda möjligheten att lösa arbetsfrågan. Bidraget är dock för lågt beräknat.

Både LO och TCO framhöll att den samhällsekonomiska värderingen inte bör glömmas bort vid bedömningen av näringshjälpen. Att bevilja näringshjälp i stället för pension kan vara en mer ändamålsenlig åtgärd. Den bedömningen kan göras bättre inom nuvarande organisation än om företagareföreningarna eller något annat organ skulle administrera näringshjälpen. Genom att arbetsförmedlingen handlägger näringshjälpsärendena kan hela batteriet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder prövas innan beslut om näringshjälp fattas.

Jordbrukarnas organisationer

Företrädare för Lantbrukarnas Riksförbund, LRF, anförde att näringshjälpen började bli känd bland jordbrukarna och började få betydelse då inskränkningen gjordes i möjligheterna att få näringshjälp för att fortsätta som jordbrukare. LRF krävde att möjligheterna för handikappade jordbrukare att erhålla näringshjälp för fortsatt drift skulle återinföras. Bestämmelserna om näringshjälp och arbetshjälpmedel skall vara lika utformade för jordbrukare som för övriga yrkesgrupper.

5.5 Småföretagens allmänna situation

Företag som startas av arbetshandikappade personer med stöd av näringshjälp får till en början ofta familjeföretagskaraktär. I vissa fall kan sådant företag också ha någon anställd i rörelsen. Det har för utredningen syns angeläget att få den allmänna situationen för småföretagsverksamhet i vårt land belyst.

Uppfattningarna om företagsklimatet är starkt skiljaktiga. Det är därför svårt att få en entydig skildring av situationen. Utredningens expert på företagsfrågor har för utredningens räkning gjort följande allmänna beskrivning och därpå grundat vissa omdömen:

För att kunna bedöma förutsättningarna att etablera och driva företag i mindre skala i vårt land, måste man söka analysera utvecklingsstadierna i ett företag. Efter etableringen inträder olika faser. Man urskiljer en fas som utgörs av uppstartningen, en annan är utvecklingen därefter och en tredje är expansionen.

Uppstartningen kännetecknas av att en eller flera personer har en affärs – produktidé. Den är man beredd att pröva. Provet gör man helst på ett förhållandevis enkelt sätt utan för stor skuldsättning. Man nöjer sig med en enkel och billig lokal, en enkel tillverkningsutrustning och en finansiering med ett tillfredsställande riskkapital. Personer med ett sådant projekt är oftast beredda att göra en stor arbetsinsats under en avsevärd tid. De är i allmänhet också beredda att satsa en större eller mindre del av sina tillgångar.

Personerna bakom projektet är i detta läge ofta ej helt säkra på sig själva. De saknar inte sällan erfarenhet eller kunskaper om alla funktioner i ett företag. Den första fasen får därför också bli en utbildningsfas. Andra personer kan snabbare komma över denna fas genom tidigare erfarenhet, genom utbildning eller genom att de på annat sätt är bättre förberedda.

Utvecklingsfasen inträder vanligen då affärsidén visat sig vara riktig. Företaget kan expandera och måste kanske redan nu ta ställning till att utöka verksamheten i vissa avseenden. Det kan gälla nya lokaler, anställning av viss personal eller anskaffning av vissa maskiner. Man kan behöva utöka rörelsekapitalet och eventuellt lösa administrativa arbetsuppgifter.

Om företagets affärsidé visar sig vara hållbar, kommer företaget in i en *expansionsfas*. I detta läge torde en något så när hygglig lönsamhet ha åstadkommit. Verksamheten har konsoliderats. Man kan nu själv planera och klara de aktuella behoven av lokaler, pengar m. m.

Problemen för ett litet företag är lika i de flesta branscher och företagsformer. Ett bra företagsklimat för start och drift av mindre företag råder när det finns tillgång på bra lokaler till rimliga priser, lämplig produktionsutrustning, sunda marknadsförhållanden, tillräckligt rörelsekapital och bra rådgivning till företagsledningen.

Vad lokaler beträffar har hittills kravet oftast inte varit så stort då det gäller företag där ägaren och hans familj sysselsätts. I dag används lokaler som inte uppfyller kraven på arbetsmiljö för att få anställa personal. En lagskärpning kommer emellertid att ske genom att den nya arbetsmiljölagen görs tillämplig även på företagare och anställda familjemedlemmar.

När det gäller produktionsutrustningen kan man fortfarande driva mindre företag med enklare och billigare maskinutrustning. Den specialisering och mekanisering, som sker i industrin och större serviceföretag, gör att förutsättningarna för underleverantörer – tillverkare av specialarbeten och mindre serier – förbättras. Samma gäller för företag som sysslar med reparationer och service.

Att driva ett mindre företag ställer krav på ledarens utbildning och yrkeskunnighet. Som ett problem upplevs ofta att klara vissa administrativa funktioner och hålla sig väl orienterad om den lagstiftning som reglerar eget företagande. Detta går att lösa genom att anlita externa tjänster för ekonomisk redovisning, deklarationer, skatte-redovisning m. m. Ett område som är betungande för de små företagen och kräver stor arbetsinsats – egen eller köpt tjänst – är den rikliga floran på uppgifter och statistik, som skall lämnas till olika myndigheter och instanser.

Allmänt kan man påstå att – även om problem finns – förutsättningarna för att starta och driva företag i vårt land är förhållandevis goda. Start av småföretag leder inte så sällan till utvecklingsbara större industriella eller andra företag.

Utredningen har vid sina överväganden sökt att så långt möjligt beakta dessa synpunkter. Utredningen vill speciellt understryka vad som sagts i fråga om utrustning av mindre företag med enklare och billigare maskinutrustning och de förbättrade förutsättningarna för underleverantörer till industrin och större serviceföretag. Utredningen har dock uppmärksammat att med medbestämmanderättslagens ikraftträdande tveksamhet uppkommit beträffande vissa entreprenadföretags framtid med hänsyn till löntagarorganisationernas vetorätt.

5.6 Utredningens överväganden

Bland raden av arbetsmarknadspolitiska åtgärder är näringshjälpen en av de mindre utnyttjade. Mellan 400 och 500 personer har under vart och ett av de senaste två åren beviljats näringshjälp antingen för start eller för fortsatt drift av redan befintligt företag. Detta pekar på att arbetsmarknadsverket genom andra förbättrade stödåtgärder i första hand har prövat möjligheterna till arbetsanställning.

Näringshjälp kommer emellertid till användning för en grupp människor, för vilka andra möjligheter till försörjning eller delförsörjning prövats men inte visat sig tillämpliga. För många sådana personer blir – i avsaknad av alternativ – förtids- eller sjukpension den slutliga lösningen av deras försörjningsproblem. Därmed utesluts möjligheten att tillvarata en befintlig arbetsförmåga. De som bor i glesbygd är särskilt utsatta. Där är utbudet av arbetstillfällen begränsat. Stora svårigheter föreligger när det gäller att anskaffa arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Trots en mängd olika och allt mer förfinade arbetsmarknadspolitiska medel finns det och kommer det enligt utredningens bedömning alltid att finnas ett antal människor, som på ett eller annat sätt inte passar in i mönstret på en arbetsplats. Näringshjälp kan i dessa fall vara en god möjlighet att

lösa försörjningsproblemet.

I regeringens proposition (1975/76:211) Samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik framhåller föredragande statsrådet att arbetet och dess villkor formar en väsentlig del av människans liv och anför bl. a. följande:

Det grundläggande hindret för en ökande yrkesverksamhet ligger naturligtvis i att antalet sysselsättningstillfällen kan vara otillräckligt i vissa delar av landet. En ökad total sysselsättning är en nödvändig förutsättning för en ökad yrkesverksamhet. Men det är inte tillräckligt med ett kvantitativt synsätt. Arbetstillfällena måste utformas och lokaliseras så att de kan sökas av dem som står utan sysselsättning. Vidare måste förvärvshinder undanröjas så att människorna kan ta de arbetstillfällen som står till buds.

Möjligheterna till arbete skiftar starkt mellan lokala arbetsmarknader av olika storlek. Också inom de lokala arbetsmarknaderna skiftar möjligheterna att nå arbetstillfällena. Detta beror främst på bristande kommunikationer mellan arbetsplatser och bostadsorter men hänger också samman med det sätt på vilket bebyggelsen har planerats. Människor utan bil kan inte nå alla de arbetstillfällen som finns inom den lokala arbetsmarknaden. Detta drabbar främst kvinnorna. ---

Hälften av alla i aktiv ålder som står utanför yrkeslivet är över 45 år. Kvinnorna dominerar i denna grupp. De efterfrågar emellertid inte förvärsarbete i samma utsträckning som de yngre kvinnorna. Sysselsättningsutredningen konstaterar att orsaken till att de inte förvärsarbetar i huvudsak är brist på lämpligt arbete på orten. Hälsoskäl är ett annat viktigt förvärvshinder. Samtidigt är brister i utbildning och yrkeserfarenheter ännu mer markerade än för de yngre kvinnorna. ---

Hälsoskäl utgör för män över 45 år ett dominerande förvärvshinder. För få arbetstillfällen anpassade efter den enskildes förutsättningar utgör för denna grupp ett hinder för deltagande i arbetslivet. ---

Föredraganden framhåller i propositionen vidare att

strävan att ge arbete åt alla innebär att var och en skall ha möjlighet att medverka i arbetslivet efter sin förmåga. Sysselsättningspolitiken måste förenas med en social förnyelse av arbetslivet. Arbetsmiljön måste förbättras och anpassas så att fysiska, psykiska eller sociala handikapp inte utgör hinder som stänger människorna ute från förvärsarbete. ---

En viktig princip för arbetsmarknadspolitiken måste vara att den i så liten utsträckning som möjligt skiljer ut och särbehandlar människor med handikapp. I stället skall så långt möjligt de gängse arbetsmarknadspolitiska instrumenten användas. Denna strävan har bl. a. tagit sig uttryck i att arbetsvärden under senare år i allt större utsträckning har kommit att inordnas i den reguljära förmedlingsverksamheten.

För de människor som har de största svårigheterna att konkurrera om arbetstillfällen kvarstår emellertid behovet av särskilda stödåtgärder. Arbetsmarknadspolitikens uppgift blir att genom kvalificerade, selektiva insatser kompensera det eventuella arbetshandikappet. De insatser jag här talar om spänner över ett vitt fält från uppsökande, kartläggande och förberedande åtgärder till åtgärder som direkt syftar till anställning. ---

Föredraganden anför med anledning av sysselsättningsutredningens förslag till ändrad bidragskonstruktion för halvskyddad sysselsättning följande:

Som jag tidigare har sagt måste en viktig princip för arbetsmarknadspolitiken vara att den i så liten utsträckning som möjligt skiljer ut och särbehandlar personer med handikapp. För de människor vars personliga handikapp också utgör ett reellt arbetshandikapp finns emellertid behov av särskilda stödåtgärder. Uppgiften blir därvid i första hand att genom individuellt anpassade åtgärder söka kompensera arbetshan-

dikappet. Detta kan ske på olika sätt, bl. a. genom ombyggnad av arbetsplatsen och personliga hjälpmedel i arbetet. För sådana och andra anpassningsåtgärder lämnar samhället bidrag. Möjligheterna till individuell anpassning är emellertid begränsade och varierar naturligtvis efter arbetshandikappets art och grad. För många människor kvarstår, även sedan försök har gjorts att så långt möjligt anpassa arbetsplatsen, en väsentlig begränsning i arbetsförmågan. Det är för att tillgodose dessa människors rättmätiga krav på arbete som stimulansbidraget till halvskyddad sysselsättning har kommit till. ---

Vad departementschefen anfört gäller enligt utredningens uppfattning i allt väsentligt även för näringshjälp. Begränsade möjligheter till individuell anpassning kan medföra att näringshjälp blir den enda möjligheten till försörjning genom eget arbete. Naturligtvis är detta än mer påtagligt i situationer då arbetsanställning överhuvud taget inte kan erbjudas.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i sin handledning för anpassningsgruppernas arbete bl. a. framhållit att gruppernas viktigaste uppgift är att vidga möjligheterna för rekrytering av äldre och arbetshandikappade som står utanför arbetslivet. Det finns en stor grupp äldre personer och personer med arbetshandikapp av skilda slag som är i behov av för dem särskilt anpassade arbetsuppgifter. Många av dem har lång yrkeserfarenhet och skulle kunna vara sysselsatta om arbetet anpassades efter deras förutsättningar och behov. I handledningen konstateras även att de flesta anpassningsgrupperna på allt att döma hittills har inriktat sitt arbete på åtgärder för redan anställda, dvs. omplacering av arbetstagare, kartläggning av arbeten m. m. Nyrekrytering till företagen av äldre och arbetshandikappade har däremot skett i mycket begränsad utsträckning. I handledningen betonas att ökade ansträngningar från anpassningsgruppernas sida måste göras för att främja anställning av äldre och arbetshandikappade som står utanför arbetslivet.

Utredningen noterar emellertid att även om anpassningsgruppernas antal är stort och verksamheten har betydande omfattning tar det tid innan resultatet av gruppernas arbete blir det som åsyftats. Åtskilligt arbete torde återstå innan nyanställning av arbetshandikappade i företagen når en sådan omfattning att en tydlig förbättring av tillgång till arbete för denna grupp kan skönjas.

Behovet av att öka arbetsmöjligheterna för de konkurrenssvaga grupperna har under senare år framhållits från skilda håll, inte minst från löntagar- och handikapporganisationer. Utredningen bedömer att detta rättmätiga krav förutsätter en långtgående satsning på selektiva, individuellt anpassade åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken.

Utbyggnaden under senare år av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för personer med arbetshandikapp har väckt förhoppningar om arbete inom grupper som tidigare funnit det vara meningslöst att ens efterfråga arbete. Utredningen förutsätter att denna utbyggnad fortsätter.

Utredningen vill i detta sammanhang betona att orsakerna till att människor blir handikappade – t. ex. brister i arbetsmiljön, ökad användning av skade- och sjukdomsalstrande ämnen, trafikolyckor etc. – troligtvis inte under överskådlig tid kommer att förändras på sådant sätt att skadefrekvensen sjunker i nämnvärd omfattning.

De människor som är aktuella för näringshjälp har inte kunnat erhålla någon anställning ens med stöd av övriga arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Även de har berättigade anspråk på att få ett arbete med möjlighet till försörjning. En utväg kan i vissa fall vara att starta en egen rörelse. Med den bakgrund som dessa personer i allmänhet har är det inte möjligt att bygga upp ett kapital tillräckligt stort för en rörelseetablering. Snarare torde långa arbetslöshets- och sjukperioder ha tärt på eventuella besparingar. En etablering kan ofta inte genomföras utan samhällets stöd.

Naturligt är att det samhällsorgan som ansvarar för arbetsmarknadspolitiska frågor får göra en samlad arbetsmarknadspolitisk bedömning av en sökande persons förutsättningar för ett i förhållande till arbetshindret meningsfyllt arbete och därmed även försörjningsmöjligheter.

Samtliga åtgärder inklusive näringshjälp som står till arbetsförmedlingens förfogande kan beaktas vid valet av lämpligaste utväg att lösa sysselsättningsfrågan. När olika former av anställning bedöms som mindre lämpliga eller olämpliga, kan stöd till verksamhet som egen företagare visa sig utgöra en möjlighet till sysselsättning.

Med ett sådant stöd kan en mångårig erfarenhet inom något yrke eller bransch utnyttjas. Möjligheter finns till långtgående individuell anpassning av arbetsuppgifterna med hänsyn till tidigare erfarenheter, medicinska faktorer, speciella glesbygdsförhållanden samt ålder och personliga förhållanden i övrigt. En restarbetsförmåga kan ofta tillvaratas om arbetstakt och arbetstid anpassas till hälsotillståndet. Detta är i regel inte möjligt i en arbetsanställning men väl i ett eget företag.

Näringshjälp kan ibland vara ett komplement till delpension och då ge ett inte oväsentligt tillskott till försörjningen. Av de 978 personer med näringshjälpföretag, som för år 1975 redovisade en inkomst av 15 000 kr. eller mindre, hade inte mindre än 713 annan inkomst än från rörelsen. I många av dessa fall var det fråga om delpension.

Näringshjälp, som leder till en meningsfull arbetsinsats i ett eget företag, har i sig ofta en rehabiliterande effekt. Flera länsarbetsnämnder har vid utredningens besök framhållit detta förhållande. Utredningen har även direkt från några berörda personer fått belysande exempel på att mångåriga sjukbidrag kunnat dras in på företagarens eget initiativ eller att tidigare upprepade intagningar på sjukhus kunnat upphöra. Även om de flesta fall av näringshjälp inte så drastiskt som ovan angivna exempel påvisar denna effekt, är innebörden oftast klart markerad av berörda personer. De har uttryckt stor tillfredsställelse med ett stöd från samhället, som givit dem försörjning genom eget arbete. Även de som kunnat visa ekonomiskt mindre goda resultat av rörelsen har uttalat sin tillfredsställelse med att ha erhållit stöd och arbete. Arbetstillfredsställelse i något som kan liknas vid en ny start i en arbetshandikappad persons tillvaro har i många fall haft en rehabiliterande effekt.

Kostnaden för näringshjälp jämfört med andra stödåtgärder

Enligt gällande bestämmelser är näringshjälpbidraget högst 15 000 kr. och lånet vid start av rörelse högst 30 000 kr. Vanligtvis är detta engångsbelopp. Nuvarande bestämmelser ger dock möjligheter att då synnerliga skäl föreligger bevilja arbetshandikappade ytterligare bidrag på högst 15 000 kr. Genomsnittsbeloppet var för bidrag ca 13 300 kr. och för lån med ränta

ca 22 400 kr. under budgetåret 1975/76.

Utredningen har jämfört dessa kostnader med kostnader för andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att bereda sysselsättning åt arbetshandikappade personer. Därvid har framkommit att det genomsnittliga årsbidraget för halvskyddat arbete uppgick till ca 12 800 kr. under år 1975. För åren 1976 och 1977 är kostnaderna med säkerhet högre. Med de reformerade bestämmelser om halvskyddat arbete som infördes den 1 januari 1977 kommer kostnaden att öka betydligt. Enligt de nya bestämmelserna utgår bidrag med 75 % av totala lönekostnaden under det första anställningsåret. Bidraget trappas därefter ned till 50 % under det andra året och till 25 % åren därefter. I första hand utgår bidraget under fyra år.

För skyddat arbete beräknas medelkostnaden per belagd plats under år 1976 till nära 30 000 kr. Till detta skall läggas anordningskostnaden för platsen.

För arkivarbete har genomsnittskostnaden beräknats till ca 36 000 kr. i 1976 års lönenivå.

De angivna årliga kostnaderna ökar för varje år. Näringshjälp utgår i regel bara en gång och är således otvivelaktigt mindre kostsam än andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Som redovisats i andra avsnitt (5.1 och 6.1) ger näringshjälpföretag dessutom sysselsättning åt ett betydande antal personer utöver näringshjälpstagarna själva.

Näringshjälpens spridningseffekt

Många företag, vars innehavare erhållit näringshjälp för start eller fortsatt drift av företaget, har utvecklats väl. Detta har lett till nya arbetstillfällen. Personer som har beviljats näringshjälp anställer personal i anmärkningsvärt stor omfattning. Inte mindre än 1 202 personer, varav 410 familjemedlemmar, innehade i december månad 1975 anställning hos företagare som erhållit näringshjälp. Denna sysselsättningsskapande effekt av näringshjälpen är särskilt framträdande i Norrlandslänet, en faktor som där bör väga tungt i bedömningen av näringshjälpens betydelse inom arbetsmarknadspolitiken. I Gävleborgs län fanns 169 personer anställda i näringshjälpföretag, i Väster- norrlands län 116, Jämtlands län 56, Västerbottens län 87 och Norrbottens län 36. Detta utgör sammantaget 464 arbetstillfällen. Näringshjälp har sålunda en sysselsättningsmässig spridningseffekt som saknas hos övriga arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel för arbetshandikappade personer. Dessa hjälpmedel ger till en högre kostnad per arbetsplats sysselsättning endast eller i vart fall huvudsakligast åt den arbetshandikappade själv. Även om förhållandevis låga inkomster har redovisats för många näringshjälpstagare måste vid bedömningen av denna stödform beaktas dess inkomstskapande effekt även för övriga sysselsatta. Därjämte bör beaktas också den arbets- tillfredsställelse, som skapas hos näringshjälpföretagaren.

Uppgifter föreligger inte om inkomstförhållanden för de anställda i näringshjälpföretag. Inkomsterna kan antas oftast uppgå till för orten normala förtjänstlågen. Ett tillskott av 464 arbetstillfällen i Norrland är en avgjort positiv effekt av de förhållandevis ringa medel som utgjort det samhälleliga stödet till 658 näringshjälpstagare.

Utvecklingshämmande effekter

Även om vid bedömning av näringshjälp som sysselsättnings- och inkomstskapande åtgärd de positiva värdeomdömena dominerar finns givetvis även negativa sidor att peka på. En sådan är låga redovisade inkomster från många företagare. Nystartade företag redovisar som regel låg inkomst första året och de närmaste åren därefter. Därför ligger det ingenting anmärkningsvärt i att 970 personer eller 57 % av dem som redovisade verksamhet under år 1975 hade en inkomst av 15 000 kr. eller mindre. Av de 978 personerna hade dock 713 annan inkomst. Många torde uppbära någon form av sjukbidrag eller pension. Av de 1 940 personer som redovisade en verksamhet för år 1974 hade 610 inkomster även från socialförsäkrings-systemet.

Utredningen vill framhålla också några andra faktorer som kan innebära svårigheter för näringshjälpsföretag. I många småföretag uppstår brist på rörelsekapital vid stigande kostnadsläge. Investeringskostnaderna har med tiden blivit höga. Ett utbyte av en maskin kan t. ex. innebära en fördubbling av anskaffningskostnaden jämfört med tidigare utan motsvarande ökning av produktionen. Behovet av bättre arbetsmiljö ökar. I vissa fall kommer krav på åtgärder från yrkesinspektion eller hälsovårdsnämnd med anledning av nya bestämmelser. Detta kan ställa en del företag inför svårigheter.

Ökade krav ställs emellanåt på företagen i fråga om t. ex. bokförings-skyldighet, uppgiftslämnande av olika slag, momsredovisning, arbetslokaler- nernas utformning och utrustning. Förutsättningarna för den enskilde näringshjälpsföretagaren att kunna fullgöra sådana förpliktelser är kanske inte alltid de bästa. I andra fall kan förmågan att göra hållbara kalkyler brista. Det kan vara fråga om att bedöma råvarupriser, tillverkningskostnader, försäljningskostnader, egna omkostnader och tillika ett skäligt pålägg på produkten innan det slutliga försäljningspriset fastställs på en konkurrenskraftig nivå. I ett tjänsteproducerande företag behöver motsvarande bedömningar utföras men gäller då i stället en riktig beräkning av omkostnader med lokalhyra, bränsle och rörelsens övriga utgifter inkluderade. Inte minst viktigt är att den egna arbetsinsatsen värderas.

Inte sällan saknas förmågan att ta ut rätt pris för varor eller utförda tjänster trots en riktig bedömning av kostnadsläget. Detta kan medföra att rörelsen får en lägre lönsamhet än vad som i själva verket behöver vara fallet.

Sammanfattande synpunkter

Utredningen om näringshjälp har i det föregående redovisat omfattningen och effekten av näringshjälpen i olika avseenden. Härigenom och genom förfrågningar hos och personliga kontakter med myndigheter, organisationer och näringshjälpsföretag har framkommit ett omfattande material för bedömning av värdet av näringshjälpen som arbetsmarknadspolitiskt hjälpmedel. Denna utvärdering ger anledning till följande sammanfattning av synpunkter på och värdet av näringshjälpen:

- Samtliga länsarbetsnämnder har på ett undantag när uttalat att de vill behålla näringshjälpen som arbetsmarknadspolitiskt hjälpmedel.
- De 43 personer som utredningen har besökt har nästan utan undantag

intygat att näringshjälpen varit en lämplig form för att bereda dem samsätsättning och inkomst. Ofta var valet av verksamhet särskilt omsorgsfullt genomtänkt med hänsyn till handikappets art.

- Behovet av särskilt tillskapade arbetsmöjligheter för arbetshandikappade, t. ex. skyddat arbete, halvskyddat arbete, arkivarbete m. m. är betydligt större än tillgången.
- Behovet av selektiva medel i arbetsmarknadspolitiken är stort i allmänhet och i synnerhet när det gäller arbetshandikappade arbetssökande.
- Kostnaden för näringshjälp är låg jämfört med andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder.
- Ett antal personer som erhållit näringshjälp har inte lyckats få tillräcklig lönsamhet i sina rörelser. Omfattningen härav kan möjligen vara större än vad som är vanligt för företagare i allmänhet, men detta får sin förklaring i att arbetshindrade personer inte alltid kan fullgöra normala arbetsprestationer på grund av sitt handikapp.
- Nedgången i antalet näringshjälpsärenden per år förklaras av det med tiden sämre värdet av bidraget på grund av inflationen. En annan förklaring är att övriga arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel förbättrats under de allra senaste åren.
- Beloppen inom näringshjälpen, om stödformen bibehålls i fortsättningen, behöver höjas och villkoren i övrigt anpassas till förändringarna i och förutsättningarna för näringslivet i allmänhet.
- Länsarbetsnämnderna behöver ha tillgång till företagsekonomisk expertis för bedömning av produktionsförutsättningar och lönsamhet hos företag som planeras att startas med näringshjälp.
- Näringshjälpstagare behöver – i synnerhet under de inledande åren – utökade möjligheter till fortlöpande rådgivning och stöd för produktion och marknadsföring.

- 1. The first part of the book is devoted to a general survey of the history of the world from the beginning of time to the present day.
- 2. The second part of the book is devoted to a detailed account of the history of the United States from the time of its discovery to the present day.
- 3. The third part of the book is devoted to a detailed account of the history of the British Empire from the time of its discovery to the present day.
- 4. The fourth part of the book is devoted to a detailed account of the history of the French Empire from the time of its discovery to the present day.
- 5. The fifth part of the book is devoted to a detailed account of the history of the Russian Empire from the time of its discovery to the present day.
- 6. The sixth part of the book is devoted to a detailed account of the history of the Japanese Empire from the time of its discovery to the present day.
- 7. The seventh part of the book is devoted to a detailed account of the history of the Chinese Empire from the time of its discovery to the present day.
- 8. The eighth part of the book is devoted to a detailed account of the history of the Indian Empire from the time of its discovery to the present day.
- 9. The ninth part of the book is devoted to a detailed account of the history of the African Empire from the time of its discovery to the present day.
- 10. The tenth part of the book is devoted to a detailed account of the history of the American Empire from the time of its discovery to the present day.

6 Utredningens förslag

Näringshjälp är en stödform genom vilken arbetshandikappade kan få hjälp till sysselsättning och därmed inkomst. Antalet arbetshindrade personer har visat en tendens att öka. Därmed ökar också behovet av selektiva sysselsättningsskapande medel i arbetsmarknadspolitiken. Även om antalet personer, för vilka näringshjälp kan vara en lämplig form, inte heller i framtiden bedöms bli särskilt stort, torde stödformen likväl i många fall vara det enda sättet att lösa en arbetshandikappad persons sysselsättningsfråga.

Utredningen, som vägt fördelar och nackdelar hos näringshjälpen mot varandra, har slutligen stannat för att föreslå att näringshjälpen behålls som ett bland andra selektiva arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel.

6.1 Ny utformning av näringshjälpen

Näringshjälpslån

Näringshjälpbeloppen har med tiden visat sig vara klart otillräckliga. Detta har understrukits bl. a. av länsarbetsnämnderna i utredningens enkät.

Behovet av medel vid start av företag har ökat betydligt mera än vad penningvärdet har försämrats. Detta gör det nödvändigt att öppna möjlighet att få tillgång till tillräckliga ekonomiska resurser för start av företag med näringshjälp. Genom att sammanföra det hittills gällande bidraget och lånet till en gemensam stödform – näringshjälpslån – förbättras enligt utredningens uppfattning utgångsläget för arbetshandikappade personer för vilka näringshjälp visar sig vara den lämpligaste åtgärden för att lösa deras sysselsättningsfråga.

Nu gällande högsta bidragsbelopp för näringshjälp fastställdes den 1 juli 1970 till 15 000 kr. och högsta lånebelopp till 30 000 kr. Sedan dess har priser på maskiner och annan utrustning, som kan erfordras för ett företag, ökat så starkt att dessa belopp blivit klart otillräckliga. Vill man genom att möjliggöra start av egna rörelser stödja arbetshandikappade personer och bereda dem möjligheter till en någorlunda tryggad start och senare goda försörjningsmöjligheter, är det ofrånkomligt med en väsentlig förstärkning av stödformen.

Utredningen har övervägt olika alternativa lösningar. Ett alternativ vore en fördubbling av nuvarande bidrags- och lånebelopp. Ett annat vore att lämna endast ett större bidragsbelopp men inte så stort som en fördubblad

bidrags- och lånesumma. Ett tredje alternativ vore att sammanföra bidrags- och lånesumman till en enda stödform utformad som ett partiellt avskrivningslån. Även andra alternativ har övervägts.

I valet mellan olika bidrags- och låneformer har utredningen slutligen stannat för att förorda alternativet med ett sammanfört partiellt avskrivningslån. Detta bör förslagsvis ges namnet näringshjälplån.

Näringshjälplånet bör vara amorterings- och räntefritt under de tre första åren för att möjliggöra en konsolidering av företaget under den ofta besvärliga igångsättningsperioden. Vidare skall en tioprocentig avskrivning av det ursprungliga lånebeloppet göras under vart och ett av de tre första åren. Denna avskrivningsdel skall då jämföras med nuvarande bidragsbelopp eller det belopp som bidraget skulle utgöra efter företagen höjning motsvarande minst det ökade kostnadsläget. Efter det tredje året återstår 70 % av lånebeloppet att amorteras under sju år. Räntan föreslås utgöra diskontot plus tre procent.

En skillnad mellan utredningens förslag och nuvarande bidrags- och låneformer är att näringshjälplånet ger en avskrivningsdel som är proportionell mot storleken av lånet. Ett lån på 100 000 kr. medger således en avskrivningsdel på 30 000 kr., medan ett belopp på 45 000 kr. berättigar till en avskrivning av totalt 13 500 kr. under de tre första åren.

Ett näringshjälplån på 100 000 kr. ger följande avskrivnings-, amorterings- och räntebelopp, om räntefoten antas vara 10 %.

År	Lånebelopp	Avskrivning	Amortering	Ränta
1	100 000	10 000	—	—
2	90 000	10 000	—	—
3	80 000	10 000	—	—
4	70 000	—	10 000	7 000
5	60 000	—	10 000	6 000
6	50 000	—	10 000	5 000
7	40 000	—	10 000	4 000
8	30 000	—	10 000	3 000
9	20 000	—	10 000	2 000
10	10 000	—	10 000	1 000
Summa		30 000	70 000	28 000

För näringshjälplånet skall en revers med högst en tioårig giltighetstid undertecknas av låntagaren. Ett av skälen för denna giltighetstid är att den motsvarar normal avskrivningstid för maskiner. Kortare tid kan sättas om länsarbetsnämnden och sökanden är överens härom.

Handikappbegreppet

I gällande bestämmelser om näringshjälp anges arbetshandikappade å ena sidan och medelålders och äldre å andra sidan som målgrupper. I vissa avseenden gäller olika regler, framför allt i fråga om stöd för fortsatt drift av rörelse. Utredningen har funnit det överensstämmande bättre med modern syn på handikappfrågor, att inte speciellt utpeka särskilda grupper. I stället

anammass det allt mer förekommande begreppet arbetshandikapp för benämning av målgruppen i sin helhet (jfr avsnitt 3.2). Om arbetshandikapp föreligger och näringshjälp kan ifrågakomma, blir en fråga för den praktiska tillämpningen. Läkarutlåtandet blir endast en del i underlaget för bedömningen.

Stöd för start av rörelse

Näringshjälp lämnas i dag för såväl start som fortsatt drift av företag. Under senare år har näringshjälpen i 30–40 % av fallen avsett fortsatt drift. Utredningen har i sina överväganden kommit fram till att stöd för fortsatt drift inte bör lämnas i form av näringshjälp. Motivet härför sammanhänger med den delvis nya syn som utredningen anlägger på näringshjälpen.

Stöd till start av småföretagsamhet lämnas genom samhällets försorg till andra än arbetshandikappade. Man skall därför göra så liten skillnad som möjligt i fråga om bedömningen av en rörelseidkare med eller utan arbetshandikapp annat än när det gäller att kompensera den arbetshandikappade för arbetshindret. Med en generös kompensation i initialskedet bör hans möjlighet att driva en rörelse i allt väsentligt bli jämförlig med en icke arbetshandikappad persons möjligheter. Uppkommer behov av ytterligare medel, får en sådan investering ske genom vanliga kreditinstitut eller de låneformer som tillskapats speciellt för småföretagare.

Utredningen har tagit speciell hänsyn till problemen i uppstartningsfasen. Den behöver bli så gynnsam som möjligt för arbetshandikappade personer som startar företag med näringshjälp. Utredningens förslag till kapitalförsörjning och kapitalkostnader under en beräknad treårig uppstartningsfas har anpassats härtill. Genom att också tillskapa möjligheter för en aktiverad uppföljning och rådgivning genom företagareföreningarnas försorg bör en sund utveckling av näringshjälpföretagen kunna ske därefter. Näringshjälpen bidrar därmed till att åstadkomma sysselsättningstillfällen inte enbart för arbetshandikappade personer utan som framgått av uppgifterna om sysselsättningen inom näringshjälpföretagen (jfr avsnitt 5.1) också för annan arbetskraft.

Situationer kan emellertid uppkomma, då en näringshjälpstagare just på grund av sitt arbetshinder inte klarar av att konsolidera sitt företag i tillräcklig omfattning. Hans arbetshandikapp kan tillfälligt ha förvärrats och hindrar honom att lägga ned det arbete i företaget, som hade varit nödvändigt. I sådana speciella fall skall det vara möjligt för länsarbetsnämnden att lämna amorteringsanstånd under något år för att bereda näringshjälpstagaren möjligheter att fortsätta sin rörelse.

Företagsekonomisk expertis

Länsarbetsnämnderna har behandlat det här aktuella medlet i arbetsmarknadspolitiken med stor urskillning och skicklighet trots bristen på personal med utbildning för och erfarenhet av företagande och företagsledning. Företagareföreningarna i länen har denna tillgång. Genom de nyligen framlagda förslagen om en väsentlig upprustning och utvidgning av företagareföreningarnas verksamhet och uppgifter med en samtidig ökning av det samhälleliga

inflytandet i föreningarna kan – som utredningen föreslår i det följande – företagareföreningarna anlitas i näringshjälpärenden och länsarbetsnämnderna därigenom få tillgång till erforderlig företagsekonomisk expertis till rimliga kostnader. Detta kommer att öka säkerheten i bedömningen av inkommande ansökningar om näringshjälp och förbättra möjligheterna att biträda näringshjälpföretagen med råd under de svåra åren efter starten.

Beskattning av näringshjälp

Regler för beskattning av näringshjälp har återgivits i avsnitt 3.2. Oklarhet synes ibland råda om avdragsrätt enligt 19 § kommunalskattelagen skall föreligga. Det är väsentligt att personer som erhåller näringshjälp behandlas enligt samma normer i skattehänseende oavsett bosättningsort. Så synes förut ej ha varit fallet. Utredningens förslag till konstruktion av näringshjälpen bör möjliggöra en enhetlig skattemässig behandling.

Säkerhet för näringshjälpslån

För bidrag eller lån inom näringshjälpen har hittills inte erfordrats någon form av säkerhet. Detta har haft till följd att staten endast kunnat uppvisa oprioriterade fordringar vid en utmätning eller konkurs. Detta har i sin tur medfört att för näringshjälpmedel inköpt utrustning m. m. har försålts eller tagits i mät. Därmed har näringshjälpstagaren försatts i en besvärlig situation eftersom han berövats möjlighet att längre kunna driva sitt företag samtidigt som statens fordran blivit rättslös. Detta har varit otillfredsställande. Utredningen föreslår att krav på säkerhet för näringshjälpslån införes.

För statens fordran i samband med näringshjälpslån föreslås i första hand att företaget lämnar säkerhet i form av företagsinteckning. I andra hand föreslås att säkerhet lämnas i form av pantbrev i fastighet om maskiner och annan utrustning som anskaffats med näringshjälpslånet har tillförts fastigheten som tillbehör.

Lämnas lån till företaget vid starten eller senare av bank eller företagareförening och krävs säkerhet för lånet i form av företagsinteckning eller panträtt i fast egendom skall dessa säkerheter gälla före av arbetsmarknadsverket innehavd säkerhet. Uppkommer överhypotek skall det pantförskrivnas för näringshjälpslånet.

Statens medel i form av näringshjälpslån kommer genom förslaget att skyddas i större utsträckning än hittills genom att statens fordran på näringshjälpföretaget får förmånsrätt vid utmätning och konkurs.

Anstånd med amortering

Utredningen har i det föregående föreslagit att näringshjälp för fortsatt drift inte längre bör ifrågakomma. Om behov av ytterligare medel uppkommer bör detta tillgodoses genom sedvanliga kreditinstitut. Utredningen har däremot funnit det naturligt att öppna en möjlighet att ge ett tillfälligt stöd åt en näringshjälpstagare, som kanske efter några års verksamhet råkar in i en situation, där ett sådant stöd kan hjälpa honom ur svårigheterna. Eftersom de tre första åren föreslagits vara ränte- och amorteringsfria kan en

åtgärd med denna innebörd få effekt först därefter. Möjlighet bör då finnas till amorteringsanstånd under den tid som bedöms som nödvändig. Amorteringstiden föreslås bli förlängd i motsvarande omfattning. Förutsättningen är dock att företaget härigenom bedöms kunna bestå. Framställning om en sådan speciell insats i särskilda fall inges av låntagaren till länsarbetsnämnden. Företagareföreningen skall ha undersökt behovet av stöd och funnit att förutsättningar för företagets bestånd föreligger innan länsarbetsnämnden fattar beslut.

6.2 Administration och handläggning

Arbetsmarknadsverkets uppgift är i första hand att förmedla lämpliga arbeten till arbetssökande och att söka tillgodose företagets efterfrågan på arbetskraft. Åtgärder för förmedling av egna rörelser är ingen primär uppgift. Varken länsarbetsnämnder eller arbetsförmedlingar är därför försedda med företags-ekonomisk expertis eller marknadsspecialister på olika områden.

Administration

Eget företagande är ofta kapitalkrävande och förenat med administrativa uppgifter. Länsarbetsnämndernas möjligheter att bistå näringshjälpstagare på skilda sätt i synnerhet under ett ofta besvärligt inledningsskede är begränsade. Det har från olika håll framförts som önskvärt att antingen tillföra nämnderna företagsekonomiska experter eller också att tillskapa en annan rutin för fortlöpande stöd och uppföljning av rörelser som drivs med stöd av näringshjälp.

Utredningen har i sina överväganden kommit fram till att det knappast är realistiskt att tillföra varje länsarbetsnämnd en företagsekonomisk expert för näringshjälpssärenden. I stället förordas att ändrade handläggningsrutiner kommer till stånd. Företagareföreningarna som redan har erforderlig expertis bör anlitas i ökad omfattning av arbetsmarknadsverket i näringshjälpssärenden. Detta förslag skall också ses mot bakgrunden av vad som anförts i direktiven till utredningen, nämligen att särskilt studera samspelet mellan arbetsmarknadsverket och företagareföreningarna i ärenden som gäller stöd till mindre företag och de möjligheter till fördjupad samverkan som här kan finnas.

Vid sin bedömning av näringshjälpsens framtida organisation har utredningen närmare prövat om företagareföreningen eller länsarbetsnämnden bör ha beslutanderätten i näringshjälpssärenden. Företagareföreningarna har oftast en strikt företagsekonomisk grund vid sina bedömningar. Att i detta sammanhang föra in en ny delaktivitet med en delvis social inriktning vore att införa en ny princip för föreningarnas verksamhet. Det skulle också innebära att man ålade föreningarna uppgifter för vilka de inte är rustade. Utredningen ser det därför som naturligt att länsarbetsnämnderna som hittills fattar beslut men att företagareföreningarna administrerar och fullföljer nämndernas beslut. Därmed markeras också att näringshjälpen enligt utredningens mening är en arbetsmarknadspolitisk stödform och inte i första hand ett näringspolitiskt medel.

Företagareföreningsutredningen framhåller i sitt betänkande (SOU 1977:03) Utbyggd regional näringspolitik bl. a. att det finns ett par områden inom vilka föreningarna mot ersättning utför speciella uppgifter för samhällets räkning. Hit hör föreningarnas utredningsuppgifter i anslutning till lokaliseringsstödsärenden. Vidare utför föreningarna företagsekonomiska utredningar på uppdrag dels av länsarbetsnämnd i anslutning till ärenden om näringshjälp enligt arbetsmarknadskungörelsen, dels av länsstyrelser i ärenden om trafiktillstånd enligt kungörelsen om lämplighetsprövning enligt förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. För sådana tjänster betingar sig föreningarna antingen ett enhetspris per ärende eller en bestämd timtaxa.

Beträffande den verksamhet som föreningarna bedriver genom att de anlitas som expertorgan i olika frågor av centrala myndigheter, länsstyrelser m. fl. framhåller företagareföreningsutredningen att den inte har något att erinra mot att föreningarna även i fortsättningen handhar vissa sådana uppgifter. Som krav ställer emellertid utredningen upp att särskilda skäl skall föreligga, t. ex. att föreningarnas speciella kompetens eller kännedom om näringslivet gör dem särskilt lämpade för uppgiften. Företagareföreningsutredningen understryker att föreningarna i dylika fall bör få full kostnadsersättning för det arbete de utför.

Företrädare för Företagareföreningarnas Förbund har vid överläggningar med utredningen om näringshjälp bl. a. framhållit att man från föreningarnas sida ställer sig positiv till förslaget och medverkan i näringshjälpsärenden. Man har dock hävdad att det förutsätter tillräcklig personalkapacitet. Vidare krävs full ersättning för arbetet.

Handläggningen

Ansökan aktualiseras hos arbetsförmedlingen som har att bedöma den sökandes möjligheter till arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Om lämpligt arbete inte kan anvisas men den sökande alltså har möjligheter till sysselsättning och produktivt arbete kan förutsättningar för egen verksamhet prövas. Den sökande remitteras av länsarbetsnämnden till företagareföreningen¹ eller annan företagsekonomisk expertis.

Har en ansökan om näringshjälp ingivits till länsarbetsnämnden måste utredningen fullföljas med bl. a. en bedömning av rörelsens lönsamhet genom företagareföreningens försorg. Ansökningsförfarandet kan avbrytas endast av sökanden själv i vilket skede av utredningen som helst. Hur ärendet skall gestalta sig beror naturligtvis på sökandens uppfattning om sina möjligheter att driva rörelsen och resultatet av de resonemang som förts mellan den sökande och länsarbetsnämnden/arbetsförmedlingen respektive företagareföreningen.

I samband med den företagsekonomiska bedömningen av rörelsens lönsamhet torde man inte komma ifrån att bedöma den person som skall driva den. I många fall synes företagets avkastning ha ett nära samband med de personliga förutsättningarna hos personen som driver företaget.

För närvarande torde en del näringshjälpsärenden aldrig komma så långt i handläggningen att en ansökan inges till länsarbetsnämnden. Det kan t. ex. handla om orealistiska projekt inom ett yrkesområde där sökanden

¹ Vad som i det följande sägs om företagareförening gäller i förekommande fall lantbruksnämnd eller motsvarande expertorgan.

inte har erforderlig yrkesutbildning. I de förberedande diskussionerna hos länsarbetsnämnden inser personen kanske att rörelsens inriktning inte kan ge en godtagbar försörjning. I något enstaka fall kommer insikten i samband med diskussion med företagsekonomisk expertis som länsarbetsnämnden anlitat. Därmed kan ansökan i vissa fall komma att återtå. Någon anledning att tro att dessa förhållanden kommer att förändras framdeles föreligger inte.

Företagareföreningen gör en företagsekonomisk utredning med hänsyn tagen till de olika faktorer som avgör projektets förutsättningar såsom investeringsbehov, lokalfrågor, marknadsförhållanden, råvarutillgång, teknik, konkurrens m. m. Hänsyn tas även till de speciella synpunkter som länsarbetsnämnden kan ha anfört.

Det förutsättes att länsarbetsnämndens samtliga uppgifter om den aktuella personen och dennes förhållanden överlämnas till företagareföreningen för att underlaget för bedömningen skall vara så fullständigt som möjligt. Sekretessfrågorna kan lösas genom förbehåll att företagareföreningen skall tillämpa de sekretessbestämmelser som gäller i offentlig förvaltning. I praktiken diskuteras uppgifterna endast med den sökande och kanske internt inom föreningen för att utlåtande skall kunna avges.

Företagareföreningens utlåtande efter verkställd utredning tillställs länsarbetsnämnden som har att fatta beslut i ärendet. Nämnden har då möjlighet att med den företagsekonomiska utredningen som grund ta hänsyn till de särskilda omständigheter som kan finnas i det enskilda fallet. Den sökande får i förekommande fall besvärshänvisning till arbetsmarknadsstyrelsen.

Då länsarbetsnämndens beslut föreligger svarar företagareföreningarna för reverser, försäkringar och juridisk dokumentation av betydelse. Därefter kan företagareföreningen rekvidrera medel från nämnden för utbetalning.

Under näringshjälpplånets löptid skall företagareföreningen ge det startade företaget service i form av rådgivning, företagartutbildning, fortbildning och annan service som ligger inom föreningens kompetensområde. Det förutsätts därvid att erforderlig grund- och yrkesutbildning dessförinnan meddelats genom länsarbetsnämndens försorg.

Företagareföreningen ombesörjer vidare uppföljning, granskning av bokföringshandlingar och att erforderliga rapporter avges till länsarbetsnämnden. En sammanfattning överlämnas varje år till länsarbetsnämnden för vidarebefordran till arbetsmarknadsstyrelsen.

Företagareföreningen har också att, om läget så påkallar, utarbeta förslag till åtgärder för att förbättra ett företags situation eller för dess rekonstruktion. Innan någon mer ingående förändring av rörelsen företas skall ärendet överlämnas till länsarbetsnämnden för beslut om godkännande av åtgärden. Företagareföreningen verkställer därefter av nämnden beslutade åtgärder.

Nedanstående schematiska beskrivning återger utredningens förslag till samarbete mellan arbetsmarknadsverket och företagareföreningarna.

Arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) åtgärder

AMS kvoterar de av riksdagen årligen anvisade medlen för näringshjälp till de olika länsarbetsnämnderna. Storleken av varje nämnds medelstilldelning bestäms huvudsakligen av föregående års anslagsåtgång. En viss reserv behålles hos AMS för att kunna ge nämnder med större medelsåtgång än beräknat ytterligare tillskott.

Länsarbetsnämndens (LAN) och företagareföreningens (FF) åtgärder t. o. m. beslutet

LAN remitterar en ansökan om näringshjälp till företagareföreningen
 FF utreder ärendet,
 avger yttrande till länsarbetsnämnden med tillstyrkan eller avstyrkan
 LAN bereder ärendet efter eventuella kompletteringar och kontroll av att erforderliga tillstånd för rörelsen erhållits,
 beslutar om bifall eller avslag,
 delger sökanden och företagareföreningen beslutet.

Efter beslutet

LAN utanordnar medel enligt beslut till företagareföreningen efter rekvisition
 FF ombesörjer att revers tecknas,
 utanordnar näringshjälpplånet,
 informerar länsarbetsnämnden om utanordningen,
 stöder företagaren med rådgivning speciellt under uppbyggnadsskedet
 FF informerar länsarbetsnämnden om sin uppföljning av företaget samt om sådana förändringar av företagets förhållanden som ger anledning till speciell uppmärksamhet
 LAN beslutar i förekommande fall om återkrav efter samråd med företagareföreningen
 FF handlägger återkravet efter länsarbetsnämndens anvisningar.

Utredningen förutsätter att nuvarande möjligheter till avskrivning av statens fordringar kommer att finnas också för den här föreslagna stödformen.

Förslaget till samverkan mellan länsarbetsnämnder och företagareföreningar syftar till att tillvarata respektive organs eller myndighets exklusiva kunnande och få största möjliga effektivitet i verksamheten, allt för att den sökande skall få en så god start som möjligt. Genom utredningens förslag om näringshjälpplån på högst 100 000 kr. anpassas stödets storlek så att en startperiod skall kunna genomföras utan större ekonomiska svårigheter. Utvecklas företaget bör traditionella lånefonder och sedvanliga kreditinstitut kunna komma ifråga för att täcka nya lånebehov.

Ersättning till expertorgan

För sina tjänster skall företagareföreningarna ha ersättning från arbetsmarknadsverket. Utredningen rekommenderar att ett centralt avtal om möjligt slutes mellan arbetsmarknadsstyrelsen och lämplig företrädare för företagareföreningarna.

För närvarande anlitas företagareföreningarna i mycket varierande omfattning av länsarbetsnämnderna. Arvodena för utförda expertbedömningar varierar mellan obetydliga belopp och belopp i storleksordningen 2 500 kr. Såväl timdebitering som betalning per ärende förekommer.

6.3 Personal- och utbildningsfrågor

Utredningen ser det som angeläget att de för arbetsmarknadsverket något annorlunda arbetsuppgifter som handläggningen av näringshjälp innebär kan utföras av personal som har fallenhet för uppgiften och lämplig utbildning. På grund av arbetets art och svårighetsgrad bedöms det som önskvärt att en särskild tjänsteman svarar för näringshjälpsfrågorna i länet. I arbetsuppgifterna bör även ingå viss fortbildning av andra tjänstemän vid arbetsförmedlingen som kommer i kontakt med näringshjälpsärenden. Detta säkerställer en så enhetlig behandling som möjligt.

Vid ett tiotal nämnder har som utredningen tidigare anfört inrättats tjänster för näringshjälpsärenden. Utredningen förordar att även övriga nämnder söker få en tjänsteman med särskilt ansvar för uppgiften. Utredningen är medveten om att frekvensen av näringshjälp kan variera starkt mellan länsarbetsnämnderna. Att därför föreslå inrättandet av en ny tjänst enbart för näringshjälp bedöms inte som realistiskt. Det väsentliga är att en viss tjänsteman i länet har huvudansvar för näringshjälpsärendena. Det utökade samarbetet med företagareföreningarna, som utredningen föreslår, är ett ytterligare skäl för att en viss tjänsteman anförtros uppgiften.

Utredningen fäster stor vikt vid att arbetsmarknadsverkets personal erhåller utbildning för handläggning av näringshjälpsärenden. För arbetsförmedlaren, som i kundmottagningen möter en person som önskar söka näringshjälp, är nuvarande grundutbildning för arbetsförmedlare tillräcklig för att ge relevant information. Den tjänsteman som behöver föra ett mer ingående samtal med den sökande får en tillräcklig utbildning genom vad som ges till tjänstemän inom arbetsvården. För handläggande tjänstemän förutsätter utredningen att kurser i näringshjälp även i fortsättningen anordnas med inriktning på frågor aktuella i samband med handläggningen.

6.4 Näringshjälp och jordbruksrörelser

Enligt utredningens förslag (jfr 6.1) skall bidrag till fortsatt drift av rörelse inte längre kunna lämnas. Av detta skäl behandlas inte frågan om näringshjälp för fortsatt drift av jordbruksrörelse särskilt. Enbart näringshjälp för start av jordbruksföretag berörs.

Start av jordbruksföretag

För att starta ett jordbruksföretag, som kan förväntas ge sin brukare i huvudsak full sysselsättning och en dräglig försörjning, krävs numera betydande investeringar i maskiner, djur, utsäde, gödselmedel och övriga produktionsmedel. Därutöver erfordras rörelsekapital. Måste en egendom förvärvas tillkommer ett betydande kapitalbehov för fastighetsförväret.

Det samlade kapitalbehovet är – vare sig det gäller förvärv eller arrende – många gånger större än vad näringshjälpen representerar. En arbetshandikappad person, för vilken rörelseetablering inom jordbruket anses som en möjlig åtgärd, måste därför anlita också andra finansieringsvägar än näringshjälp. En sådan är att ansöka om statliga lånegarantier från lantbruks-

nämnden för investeringsbehovet vid nyetablering, strukturförbättring eller för driftsrationalisering.

För det statliga stödet till jordbrukets rationalisering m. m. gäller särskilda författningsföreskrifter. Bland dessa kan som särskilda villkor för stöd nämnas, att brukaren skall ha eller få sin huvudsakliga sysselsättning i företaget, att verksamheten kan beräknas ge ett tillfredsställande kontantöverskott och vara företagsekonomiskt lönsam, att brukaren har erforderliga yrkeskunskaper och kan förväntas fullgöra sina med lånestödet förenade skyldigheter.

Det kan synas tveksamt att, i de fall samhällets stöd erfordras för start av jordbruksrörelse, detta skall möjliggöras resp. finansieras via andra stödformer än vad som gäller för nyetablering och driftsrationalisering i övrigt. Om handikappade personer, som har erforderliga yrkeskunskaper, skall ha möjlighet att medelst näringshjälp kunna etablera sig inom lantbruksnäringarna, måste enligt utredningens mening alltid en samordning ske mellan olika stödformer. Med hänsyn till de krav – ekonomiska, fysiska, yrkesmässiga och andra – som ställs på en företagare inom lantbruksnäringarna bör ett första villkor vid planerad start av rörelse vara att förutsättningarna prövas enligt gällande villkor för jordbruksstödet. Därvid bör emellertid vid bedömning av det egna kapitalbehovet beaktas att näringshjälp kan utgå. Uppfyller företaget och företagaren de här uppställda villkoren kan därefter för arbetshandikappad person prövas förutsättningarna att erhålla näringshjälp enligt härför gällande föreskrifter. Näringshjälpen kan då betraktas som en del av den egna kapitalinsatsen, en ekonomisk kompensation för det hinder arbetshandikappet utgör i yrkesutövningen. Det är därför en nödvändighet, att inför ärendeprovningen för näringshjälp samarbete sker mellan lantbruksnämnd och länsarbetsnämnd.

Varje organ prövar var för sig förutsättningarna för statligt stöd enligt gällande föreskrifter. Därefter sker gemensam prövning av ärendet i sin helhet. Därvid kan klargöras om förutsättningarna för att erhålla näringshjälp är uppfyllda. Detta kan medföra att det aktuella företaget kan förväntas uppfylla de för statligt jordbruksstöd angivna villkoren. Man bidrar i princip inte till etablering med statligt stöd på ofullständiga jordbruk eller deltidsjordbruk med små möjligheter att ge brukaren skäligen försörjning. Ett av ändamålen med det statliga stödet till jordbruk är att åstadkomma effektiva och rationella jordbruksföretag.

I undantagsfall – då sysselsättning i jordbruksrörelse synes vara det enda sättet att lösa sökandens arbetsfråga – borde näringshjälp för start av jordbruksrörelse kunna beviljas utan att lantbruksnämndens stöd lämnas. Ett sådant fall kan tänkas vara en sökande, som kan disponera en jordbruksegendom för verksamheten men tidigare haft annan sysselsättning. Ett villkor är att sökanden har tillräcklig utbildning. Vidare förutsättes att samråd mellan länsarbetsnämnd och lantbruksnämnd har visat att etableringen ändå bedöms som godtagbar från inkomstsynpunkt trots att villkoren för rationaliseringsstöd inte är helt uppfyllda.

Om en redan yrkesverksam jordbrukare drabbas av arbetshandikapp men ändå kan fortsätta sin verksamhet kan bidrag till arbetshjälpmedel erhållas från länsarbetsnämnden. Fordras däremot tillskott för förvärv eller driftsrationalisering bör inte näringshjälp komma ifråga utan de stödformer som gäller för jordbruket tillämpas.

6.5 Kostnadsberäkningar

Utredningen utgår vid sina kostnadsberäkningar för näringshjälpen från sina förslag om dels näringshjälpplån med högst 100 000 kr. enligt avsnitt 6.1, dels företagareföreningarnas expertmedverkan enligt avsnitt 6.2.

På grund av ovissheten om utvecklingen på arbetsmarknaden och i näringslivet blir en bedömning av den framtida frekvensen av näringshjälp något osäker. Under senare år har årligen 225–275 personer erhållit näringshjälp för start av eget företag. Utredningen har i sina kostnadsberäkningar utgått från att motsvarande antal, med de förändringar som föreslås, kan komma att öka men knappast överstiga 300.

Genom förslaget om ränte- och amorteringsfrihet under tre år amorteras och förräntas lånet fr. o. m. fjärde året.

Ett genomsnittsbelopp på 60 000 kr. per näringshjälpplån bedöms som realistiskt. Det budgetmässiga behovet av medel för näringshjälpen under ett år skulle därmed komma att uppgå till högst 18 mkr. Den reella kostnaden blir dock lägre, då 7/10 av näringshjälpplånet är ett räntebelagt lån som skall amorteras på sju år.

Kostnaderna för företagareföreningarnas expertmedverkan har beräknats till 450 000 kr. Utredningen förutsätter därvid en genomsnittlig tid av nio timmar för en utredning. Sammanlagt högst 500 utredningar per år med en debiterad timtid uppskattad till 100 kr. beräknas bli utförda av företagareföreningarna. I antalet ingår de utredningar som kan väntas resultera i avslagsbeslut från länsarbetsnämnderna. Om arbetsmarknadsstyrelsen vid förhandlingar med företrädare för föreningarna avtalar om annan ersättning förändras givetvis kostnaderna i motsvarande omfattning.

För stöd och uppföljning har utredningen bedömt att behov föreligger för 1 000 näringshjälpföretag per år. En genomsnittlig tid av sju timmar per företag antas vara tillräcklig för företagareföreningen för stödet och den årliga uppföljningen. Med tidigare angiven debitering uppgår kostnaden för stöd och uppföljning till 700 000 kr. Härtill kommer behov av bokföringshjälp för uppskattningsvis 200 rörelser. Den genomsnittliga kostnaden för detta beräknas till ca 2 000 kr.

Sammanfattningsvis fördelar sig kostnaderna för experthjälp från företagareföreningarna enligt följande tablå.

Expertutredningar	450 tkr
Stöd och uppföljning	700 tkr
Bokföringshjälp	400 tkr
Sammanlagt per år	1 550 tkr

Utredningen beräknar sålunda det årliga medelsbehovet för näringshjälp och expertmedverkan till ca 19,5 mkr.

Bilaga 1 Utredningens direktiv

Departementschefen, statsrådet *Bengtsson*, anför.

Under senare år har de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för personer med arbetshandikapp av skilda slag med ökat kraft inriktats på att lösa dessa personers sysselsättningsproblem inom det ordinarie arbetslivet. Lagarna om anställningsskydd resp. vissa anställningsfrämjande åtgärder, som båda trädde i kraft den 1 juli 1974, är exempel på detta. Sistnämnda lag ger arbetsförmedlingen ökade befogenheter att bereda anställning på den reguljära arbetsmarknaden åt arbetssökande som av skilda skäl är svårplacerade. I detta arbete har anpassningsgrupperna en viktig uppgift

För att anpassa arbetsplatserna till de arbetssökandes skilda förutsättningar förfogar arbetsförmedlingen över en rad hjälpmedel. Bidrag kan sålunda utgå till arbetsbiträde, särskilda anordningar på arbetsplatsen och speciella arbetstekniska hjälpmedel. Bidrag och lån kan också utgå till motorfordon. Bidrag till arbetsbiträde får beviljas även sådan egen företagare eller fri yrkesutövare som p. g. a. svårt handikapp åsamkas utgifter för fortlöpande arbetsbiträde i en utsträckning som väsentligen överstiger vad som kan anses vara normalt för verksamheten. Egen företagare eller fri yrkesutövare kan också beviljas bidrag till särskilda anordningar på arbetsplatsen och, sedan den 1 juli 1975, bidrag till speciella arbetstekniska hjälpmedel. Under vissa förutsättningar kan även bidrag och lån till motorfordon utgå till egen företagare som p. g. a. handikapp är beroende av bil för färd mellan bostad och arbetsplats.

De nämnda stödåtgärderna och bidragsformerna har, med undantag för bidrag till arbetsbiträde, vuxit fram ur den s. k. näringshjälpen. Näringshjälp var tidigare ett samlande begrepp för skilda åtgärder men är numera en bidragsform som syftar till att genom ekonomiskt stöd ge arbete och försörjning åt handikappade m. fl. som inte kan beredas arbete genom andra lämpliga arbetsvårdande åtgärder men som har förmåga och kunnande att driva en mindre rörelse.

Näringshjälp enligt arbetsmarknadskungörelsen (1966:368; omtryckt 1972:300) består av bidrag eller lån till kostnader för att anskaffa eller ersätta arbetsmaskin eller verktyg eller till annan kostnad för att börja eller fortsätta verksamhet som egen företagare.

För start av verksamhet som egen företagare utgår näringshjälp till handikappad, medelålders eller äldre arbetstagare som inte på annat sätt kan få lämpligt arbete på den ordinarie arbetsmarknaden. Näringshjälp för att fortsätta verksamhet som egen företagare utgår till handikappad om syn-

nerliga skäl föreligger och den fortsatta verksamheten med sådan hjälp kan antas bli lönsam och ge honom goda försörjningsmöjligheter. Näringshjälp utgår med högst 15 000 kr. helt eller delvis som bidrag eller räntefritt lån.

Om särskilda skäl föreligger kan handikappad som börjar verksamhet som egen företagare, för vilken kreditstöd inte kan utgå enligt kungörelsen (1960:372) om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri, utöver näringshjälp erhålla lån med högst 30 000 kr. På sådant lån utgår ränta från dagen för utbetalningen efter samma räntesats som i allmänhet tillämpas för industrigarantilån med rörlig räntefot enligt nämnda kungörelse.

Antalet personer som har beviljats näringshjälp har minskat under senare år. Under budgetåret 1971/72 beviljades 767 personer näringshjälp samt under budgetåren 1972/73 och 1973/74 613 resp. 545 personer.

Bakom denna utveckling kan ligga flera orsaker. Strukturella förändringar i näringslivet och i samhället i förening med den allmänna kostnadsutvecklingen har lett till ökade krav vid rörelsetableringar av det slag det här gäller. Utbyggnaden under senare år av det arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet i övrigt torde också ha påverkat behovet av näringshjälp. Vid sidan av tidigare nämnda arbetshjälpmedel åt handikappade kan nämnas de ändrade bidragsvillkor för halvskyddad sysselsättning som gäller sedan den 1 juli 1972 och den utbyggnad av den halvskyddade sysselsättningen som har ägt rum sedan dess, inte minst genom anpassningsgruppernas arbete.

Det för näringshjälp anvisade beloppet uppgick under budgetåret 1974/75 till 15,5 milj. kr., vilket beräknades medge bidrag och lån till ca 850 personer. Under budgetåret beviljades dock inte mer än 403 bidrag och 90 lån för totalt 7,1 milj. kr. Sammanlagt 409 personer erhöll näringshjälp. Av dessa påbörjade 224 verksamhet som egen företagare, medan 185 fick näringshjälp till fortsatt verksamhet.

För budgetåret 1975/76 har anvisats 15,5 milj. kr. för näringshjälp, dvs. samma belopp som disponerades för verksamheten under föregående budgetår. Maximibeloppen för bidrag och lån är oförändrade.

I betänkande (InU 1975:3) till 1975 års riksdag med anledning av motioner förklarade inrikesutskottet att en justering av näringshjälpens maximibelopp i och för sig kunde te sig motiverad med hänsyn till de prisförändringar som inträffat sedan bidragsbeloppet senast höjdes år 1970. Utskottet var emellertid inte berett att förorda en höjning av beloppet. Enligt utskottets mening borde näringshjälpsverksamheten allmänt utvärderas. En undersökning av näringshjälpen redovisades år 1965 av arbetsmarknadsutredningen i betänkandet (SOU 1965:9) Arbetsmarknadspolitik. Sedan dess har näringshjälpen byggts ut med vidgade lånemöjligheter. Utskottet fann det angeläget att få ett grepp om effekten av verksamheten som underlag för ett ställningstagande till stödets framtida dimensionering och fortsatta inriktning.

En översyn av näringshjälpen, innefattande en utvärdering av stödformen såsom den hittills har använts, bör nu komma till stånd. En särskild sakkunnig bör tillkallas för ändamålet.

Vid översynen bör, utöver avd inrikesutskottet har anfört, övervägas i vad mån den tidigare berörda utbyggnaden av de arbetsmarknadspolitiska

åtgärderna för personer med arbetshandikapp har påverkat behovet av näringshjälp som en särskild arbetsvårdsåtgärd. Samtliga former av bidrag till arbetshjälpmedel åt handikappade står sålunda numera öppna för egna företagare och fria yrkesutövare.

Näringshjälp som bidrag eller lån är i dag en stödform som har till uppgift att täcka kapitalbehov vid start eller fortsatt drift av egen rörelse. Kapital kan behövas för inköp av maskiner, mindre tillbyggnader, inredningsarbeten eller för att tillgodse behov av rörelsekapital. För att täcka sådana behov erbjuder dock samhället även andra kreditmöjligheter. Jag vill här särskilt nämna statens hantverks- och industrilånefond som började sin verksamhet år 1960. Syftet med lånen ur denna fond är att de skall utgöra komplement till den verksamhet som bedrivs av traditionella kreditinstitut, företrädesvis affärs- och sparbanker samt föreningsbanker. Enligt gällande bestämmelser skall stöd därför inte lämnas då tillräckliga lån från dessa kan erhållas. Den övre gränsen för hantverks- och industrilån är satt till 200 000 kr. Sådana lån beviljas av företagareföreningarna ute i länen.

Den sakkunnige bör även uppmärksamma att det under 1960-talet har tillkommit vissa särskilda kreditmöjligheter. Dels finns inrättade ett antal institut med uppgift att lämna lån till detaljhandelsföretag, dels finns särskilda institut med uppgift att ställa garantier för lån till handelsföretag. Som exempel på finansieringsinstitut inom detaljhandeln kan nämnas Kiosk- och Servicehandels Kreditinstitut AB.

På grundval av utvärderingens resultat bör den sakkunnige överväga dels huruvida näringshjälpen i sin nuvarande utformning och med nuvarande inriktning bör behållas som en särskild stödform inom arbetsmarknadspolitik, dels i vilken form och utsträckning andra nu existerande stödåtgärder kan komma till användning. Den sakkunnige bör härvid särskilt studera samspelet mellan arbetsmarknadsverket och företagareföreningarna i ärenden rörande stöd till mindre företag och de möjligheter till fördjupad samverkan som här kan finnas.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för arbetsmarknadsdepartementet

att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att utreda frågor om näringshjälp m. m.,

att besluta om experter, sekreterare och annat arbetsbiträde åt den sakkunnige.

Vidare hemställer jag att regeringen föreskriver

att den sakkunnige får samråda med myndigheter samt begära uppgifter och yttranden från dem,

att ersättning till sakkunnig, expert och sekreterare skall utgå i form av dagarvode enligt kommittékungörelsen (1946:394), om ej annat föreskrivs,

att kostnaderna för utredningen skall betalas från elfte huvudtitelns kommittéanslag.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be clearly documented, including the date, amount, and purpose of the transaction. This ensures transparency and allows for easy reconciliation of accounts.

Secondly, the document highlights the need for regular audits. By conducting periodic reviews of financial records, potential errors or discrepancies can be identified and corrected promptly. This proactive approach helps in maintaining the integrity of the financial data.

Furthermore, it is advised to use standardized accounting practices. Adhering to established guidelines and conventions facilitates consistency across different periods and departments, making it easier to compare and analyze financial performance over time.

In addition, the document stresses the importance of clear communication. All financial information should be shared with relevant stakeholders in a timely and understandable manner. This fosters trust and ensures that everyone involved has access to the necessary data for decision-making.

Finally, the document concludes by reiterating the significance of diligent record-keeping. It serves as a foundation for sound financial management and is essential for the long-term success and stability of any organization.

Bilaga 2 Tabeller

Tabell 1 Antal näringshjälpstagare med annan inkomst jämte antal anställda den 31 december 1975

Län	Antal näringshjälpstagare			Antal anställda i rörelsen (exklusive näringshjälpstagaren)	
	Totalt	Därav		Totalt	Därav familje-medlemmar
		Med annan inkomst	Antal rörelser med rapportperiod understigande 12 mån.		
AB	158	108	16	91	37
C	37	10	5	30	10
D	81	53	6	55	14
E	34	32	6	6	2
F	40	30	6	56	15
G	33	24	—	26	12
H	61	41	13	39	14
I	13	9	1	7	5
K	22	13	1	8	4
L	42	37	6	21	9
M	83	43	17	33	13
N	52	27	3	21	10
O	121	73	8	117	39
P	61	40	10	62	21
R	25	18	8	16	3
S	77	40	7	44	11
T	46	25	8	51	14
U	35	28	10	24	8
W	51	44	7	31	16
X	171	109	12	169	48
Y	76	45	4	116	19
Z	109	63	22	56	28
AC	182	126	17	87	46
BD	120	34	2	36	12
Summa	1 730	1 072	195	1 202	410

Tabell 2 Rörelseöverskott/företagarlön m. m. under år 1975

Rörelsens överskott/ företagarlön	Antal näringshjälpstagare		Antal anställda i rörelsen (exkl. näringshjälpstagaren)	
	Totalt	Därav	Totalt	Därav familje- medlemmar
Underskott - 0	311	224	95	28
1- 5 000	321	248	73	33
5 001-10 000	188	126	70	35
10 001-15 000	158	115	79	28
15 001-20 000	150	82	76	32
20 001-25 000	137	61	115	52
25 001-30 000	82	44	84	35
30 001-35 000	97	40	168	38
35 001-40 000	80	38	94	40
40 001-45 000	67	34	74	21
45 001-50 000	44	20	88	19
50 001-	95	40	186	49
Summa	1 730	1 072	1 202	410

Tabell 3 Näringshjälpstagarnas inkomster av rörelsen åren 1974 och 1975

Inkomstens storlek, kr.	Antal personer		Procentuell andel	
	1974	1975	1974	1975
Underskott - 0	277	311	14	18
1- 5 000	445	321	23	19
5 001-10 000	239	188	12	11
10 001-15 000	195	158	10	9
15 001-20 000	192	150	10	9
20 001-25 000	167	137	9	8
25 001-30 000	120	82	6	5
30 001-35 000	107	97	6	5
35 001-40 000	61	80	3	5
40 001-45 000	43	67	2	4
45 001-50 000	31	44	2	2
50 001-	63	95	3	5
Summa	1 940	1 730	100	100

Tabell 4 Antal personer med näringshjälpföretag och andelen nedlagda rörelser

Personer som driver rörelser med näringshjälp		Antal nedlagda rörelser		Procentuell andel	
1974	1975	1974	1975	1974	1975
1 940	1 730	176	182	9	11

Tabell 5 Antal rörelser, nedlagda rörelser och vilande rörelser under år 1975. Länsvis fördelning

Län	Antal rörelser	Antal nedlagda rörelser	Antal vilande rörelser
AB	158	51	7
C	37	1	3
D	81	9	2
E	34	5	—
F	40	3	—
G	33	1	2
H	61	4	7
I	13	1	—
K	22	—	2
L	42	1	—
M	83	16	1
N	52	7	—
O	121	12	4
P	61	2	1
R	25	6	1
S	77	5	—
T	46	8	1
U	35	5	2
W	51	3	3
X	171	23	5
Y	76	9	—
Z	109	4	—
AC	182	5	15
BD	120	1	—
Summa	1 730	182	56

Tabell 6 Nedläggningsorsaker

Orsak	Nedlagda rörelser	
	1974	1975
Sjukdom	61	58
Låg inkomst	48	31
Pension	14	10
Sjukbidrag	-	2
Anställning	8	11
Konkurs	- ^a	22
Annan orsak	45	48
Summa	176	182

^aUppgifter om konkurser saknas

Statens offentliga utredningar 1977

Kronologisk förteckning

1. Totalförsvaret 1977-82. Fö.
2. Bilarbetstid. K.
3. Utbyggd regional näringspolitik. A.
4. Sjukvårdsavfall. Jo.
5. Kvinnlig tronföljd. Ju.
6. Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. B.
7. Rätten till vapenfri tjänst. Fö.
8. Folkhögskolan 2. U.
9. Betygen i skolan. U.
10. Utrikeshandelsstatistiken. E.
11. Forskning om massmedier. U.
12. Kommunal och enskild väghållning. K.
13. Sveriges samarbete med u-länderna. Ud.
14. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. Ud.
15. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. I.
16. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. I.
17. Översyn av jordbrukspolitiken. Jo.
18. Inflationsskyddad skatteskala. B.
19. Radio och tv 1978-1985. U.
20. Kommunernas ekonomi 1975-1985. B.
21. Svensk undervisning i utlandet. U.
22. Arbeta med näringshjälp. A.

Statens offentliga utredningar 1977

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Kvinnlig tronföljd. [5]

Utrikesdepartementet

Biståndspolitiska utredningen. 1. Sveriges samarbete med u-länderna [13] 2. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. [14]

Försvarsdepartementet

Totalförsvaret 1977-82. [1]
Rätten till vapenfri tjänst. [7]

Kommunikationsdepartementet

Bilarbetstid. [2]
Kommunal och enskild väghållning. [12]

Budgetdepartementet

Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. [6]
Inflationsskyddad skatteskala. [18]
Kommunernas ekonomi 1975-1985. [20]

Utbildningsdepartementet

Folkhögskolan 2. [8]
Betygen i skolan. [9]
Forskning om massmedier. [11]
Radio och tv 1978-1985. [19]
Svensk undervisning i utlandet. [21]

Jordbruksdepartementet

Sjukvårdsavfall. [4]
Översyn av jordbrukspolitiken. [17]

Arbetsmarknadsdepartementet

Utbyggd regional näringspolitik. [3]
Arbete med näringshjälp. [22]

Industridepartementet

Handelsstålsutredningen. 1. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. [15] 2. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. [16]

Ekonomidepartementet

Utrikeshandelsstatistiken. [10]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-03459-X
ISSN 0375-250X